

A.258.

jaani raamal.

1625.
258

Jaani raamat.

Arutused

Jaaniöö ja Jaanipäeva kohta
ja
25 Jaani juttu.

Keiserliku Arealiku
Rm-koja kink. 1916.

Tallinnas,
G. Pihlaka tuluga trükitud.
1899.

Jaaniraamat.

Arutused

Jaanioõ ja Jaanipäewa kohta

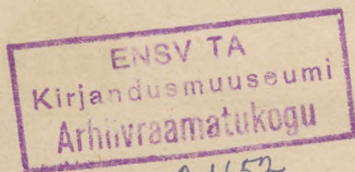
ja

25 Jaanipäeva juttu.

Tallinnas,
G. Pihlaka kuluga trükitud.

Дозволено цензурою. — Юрьевъ, 12-го Іюня 1898 года.

I. Jaanidele.

Rorra ometigi on meiegi peale mõeldud! ütleswad „Jaani-raamatut“ nähes Jaanid, kelle arw leegion. Olgu Hansud ja Jürid uhked oma hulga peale, Jaanide leegion wõidab nende leegionid süiski ära. Küll ei seisa mull rahwalugemise armud Jaanide hulga kohta kae pärast, et numbritega kätte näidata, kui mitme wõrra Jaanid oma nimekaimusid ära wõidawad, aga sellegi poolest wõin oma tähelepanemiste nõjal julgesti tõendada, et Jaanid walitsuse keppi oma käes hoiawad, otse niisama kui sisemises riigis Iwanowi liignimelised ja Saksamaal Schulzed ja Müllerid. Ma ei tea praegu, kas wanal ajal selle kuningas nimi ka Jaan oli, kuningas, kes oma nimekaimudele terwes riigis igale ühele rubla kingitusets lubas. Nimekaimusid ilmus nii rohkesti, et kuningas hoopis kimpu jäi. Rahatüandrid saidwad tühjaks, aga ei lõpenud nimekaimude hulk. Enam kui pool osa ootas weel järke. Kuningal ei aidanud muu asi kui pidi mitu koormat raha laenama enne kui oma töötust jõudis täita. Kui nüüd kuningas tõesti Jaani nime kandis, siis

ei imestile me seda sugugi, et ta järele mõtlemata töötus talle nii palju tuskagi. Tahaks meie ajal teegi Jaani-nimeline kuningas samast töötust uuen-
dada, ta piaks wististi weel wiletsamaid päiwi selle
töötuse tõttu nägema kui würlst, kes Monako mängu-
pörgusse sattunud ja seal raha ja lossid ära mängi-
nud. Kotsihildki pistaks põgenema, kui Jaanid samase
nõudmisega ta ette astuksiwad, sest Jaanide sekka
astuksiwad ka kõik Jeanid, Joannid ja Juhanid ja
nõuaksiwad ühesugust õigust enestele.

Mis ime siis, arwawad Jaanid, kui nende lee-
gionidele korra ka oma raamat ilmub. Mull on aga
wäga kahju Jaanide pärast, kui waimus nende pikki
nägusid pärast raamatu läbilugemist näen, nägusid,
mis Jaanipäewalist päikese paistet sugugi meelde ei
tuleta, küll aga Mihklipäewalist sumpunud ilma. Et
nüüd Jaanid lootuses Rungla kuninga rohueda ei
ruttaks, sealt aga wärawa wahi poolt tagasi ei saaks
aetud, hoiatan neid aeglasti õhulosfissid ehitamast.
Õhulosfid langewad alati pihuks ja puudugu neil
ka kõwad ained, nende langemine mõjub raskesti
nende ehitajasse.

Mida loodawad siis õige meie Jaanid Jaani-
raamatult? Ühed seda, et neile uus Jaani-nimeline
Kalewipoeg wõi Tõll saaks filma ette toodud, otsegu
kui Hansudele nimekaim kawal Hans. Selle uue Kalewi-
poja tegusid piaks see raamat kõnelema. Kuid kah-
juks ei tunne ma ühtki Kalewipoja ega Tõlli sarnast
Jaani, ka mitte niisugust Jaani, kes ennast Hansu
moodi oleks kuulsaks teinud ja selle tegudest seda
wiisi wõiksin raamatu täis kirjutada. Minukesed

Jaanid, kelle elust võitsime raamatu maailma saata, oleksivad ristija Johannes ja apostel Johannes, aga õnneks pole me veel Võrulasteks saanud, et nimetatud mehi Jaanideks hakkaksime ümber ristima. Kui Võrulastele ja nende keeles kirjutaksin, siis astuksin heameelega Jaani-raamatus piibli Jaanidega turule. Kuid Läänlane ehmataks apostli Jaani nime kuuldes ennast Iru-ämmaks ja kui keegi ämmast veel harkaks, arvaks ta, et ainult mõni muu Iru-ämm, kes paganuse ajal ämmaks sai, nüüsgust lugu võis kirjutada. Sellepärast jätan Võrulaste piibli Jaanid rahule. Ka ennemuistsed seitse Jaani-nimelist wenda, kes Diogenese jälgedesse omalt kohalt astusivad, ilma et Diogenese kuulsust pärisivad, jäägu nimetamata. Lühedalt: kuulsatest Jaanidest pole mulle kedagi kuulutada.

Jälle teised Jaanid loodavad iseäralikku õpetust ja nõuuandmist Jaanidele. Paraku ei tea ma mingisugust nõuu ega õpetust, mis lihtlasi Hansudele ja Süridelegi ei kõlbaks. Soovivad Jaanid iseäralikka õpetust enestele, siis piavad nad enne küll Soome targa juurde kooli minema, kui nad ülepea Kalewipoja Soome targa jaksavad üles otsida.

Jaanide lootus langeb ikka enam. Siiski pead püsti, Jaanid! Ei teata ka kuulsatest Jaanidest kõneleda ega iseäralikka Soome targa õpetust Jaanidele anda, ühe tröösti töotan ma neile ometi ja see on, et nende nimepäewa oma kirjutamise aineks võtan. Jaanide nimepäewa pühitsetataks meil toredamini kui kellegil teisel. Küll pühitsewad Sürid, Mihklid ja Mardidki oma nimepäewa, aga nende

nimepäewade pidu jääb niisama Jaanipäewa kõrwal warju nagu muud maapealsed iludused Pohjola neuu ilu kõrwal. Wäga mitmes kohas peetakse Jaanipäewa peaaegu niisama kalliks nagu jõulu. Lüheldalt: Jaanipäew ja Jaani-öö seisawad kõigi muu nimepäewade seas kuninglikul auujärjel.

Misjuguise õigusega kannab aga raamat Jaani-raamatu nime, kui ta ometi ainult Jaanipäewast ja Jaaniööst kõneleb? Rahwas ei nimeta Jaanipäewa tavalisest Jaanipäewaks, waid lühendab seda lihtsalt „Jaaniks“. Sedawiisi räägitakse „nädal enne Jaani“, „3 nädalit peale Jaani,“ „Jaanil ümber,“ mis aga alati aega enne Jaanipäewa, pärast Jaanipäewa ehk Jaanipäewa ümber tähendab. Et nüüd rahwas nii hea meelega Jaanipäewa asemel liig tihti lihtsalt Jaanist räägib, sell põhjusel loodan Jaani-raamatu nime wabandada wõiwat. Igapiidi nimi kohane küll ei ole, — aga ma loodan, et Jaanil ometi kaua wiha ei pea, kui ebaselge nimi neid nende arwamistes wähe eksitanud. Nende nimepäewa kuulsus paneb lootuse järele eksimist unustama ja teeb nende meeled rõõmsaks nagu Kalewipojal pidulauas. Kuid ärgu keegi nende nimepäewa usku ja tempa tõeks pidagu!

II. Jaani-öö.

Ma ei tea, kas oled kuulust idamaa luulemaa- ilma raamatut „Tuhat ja üks öö“ lugenud, raamatut, kelles iga öö ikka imelikumaid juhtumisi filma ette toob. Sarnane imede öö on meilgi Jaaniöö. Oleks kuulus idamaa „Tuhande ja ühe öö“ kirjutaja korra meie maale juhtunud, oleks ta oma öödele kauni lisa leidnud. Muidu arvatakse imede aega meil mööda läinud olevat, aga kui Jaaniöö kätte jõuab, ilmub nii palju imesid, et nende sisse ometi weel usku ei pruugi kaotada. Siiale lähets ehk Jaaniööd tuhande imeöök hüüda, aga saja imeöö nime tohiksimetalle ehk ometigi anda. Ei leita teist, kes oma imede poolest Jaaniööga ennast tohiks võrrelda, kui ülepea muudel öödel imesid sünnib, ehk olgu siis jõulu ja uue aasta öö.

Jaaniöö! tuleb iseäralik elu loodusesse. Puu kõneleb Jaaniöö! puuga, loom loomaga, lind linnuga. Puud ja loomad tunnevad tulewiku; tulewiku juhtumistest räägivad nad tihti Jaaniöösel. Minult targad mõistavad nende juttu ja saavad seda wiisi tulewiku saladusi teada. Selle tarkuse

woib ka see kätte saada, kes ussituninga harja ära sööb. Lilledki ajavad lilledega Jaaniöösel juttu ja rohi kuulutab sahisedes oma tähelepanemisi rohule. Riivid üksi seisawad tummalt ja kuulawad kadeda meelega pealt, kudas tertwe loodus ennast „jututuaiks“ moonandanud.

Jaaniöösel ja Jaanihomikul näitawad endid näkid hea meelega. Weetwaimud ilmutwad weest, mängitwad kannelt, laulawad ehk pesewad endid. Upunud hinged astuwad weeriigist wälja ja piawad wee pinnal rõõmu pidu. Jaaniöösel antakse furnutele tihti woli ei ainult kodu kääia, waid mööda maailma rännata ja igale poole minna, kuhu ise igatsewad.

Jaaniöösel piawad nõiad oma pidusid ja teewad oma tempusid. Keda Jaaniöösel ära nõiutakse, ei pease nõidusest enami lahti. Sseäranis hea meelega püüawad nõiad Jaaniöösel inimesi libahundiks moondada. Nõidust saadawad nõiad sell bööl enamisti lehtede ja rohtude abil korda. Ju enne päewa loobet ruttawad wanadmoorid, aga niisama muudki nõiad tarwilikka rohtusid otsima. Üks katsub teisest oma sugusest ikka eemale hoida, sest kokkupuutumine wõiks tsergelt nõiduse wäge wähenendada. Tahawad nõiad inimestele kurja teha, siis waatawad nad kangesti ette, et lõksu ei langeks. Teawad ju kõik, et nõiad sell böösel kangesti nõiduwad ja sellepärast katsub igaüks waltwata. Kui nõid läheb kurja tegema, nõiub ta külamehe kaewu salwep ehk õue wärawa nõia wõiga ära ehk wiib nõintud liha looma lauta. Nii-sugune nõiutud liha toob sinna, kuhu ta wiidud,

surma ja kadu. Inimeste jaoks wisatakse kufagile kalfsufid; need sünnitawad haigusi ja põdemisi. Minus abi õnnetuste eemalhoidmiseks on nõiutud asja ära hāwitada, wõitnud kohta aga ära raiuda ja tulega põletada. Põletamise ajal tunneb nõiduja hirmust walu. Suhtub hiljemini ometi tõbe inimeste ehk elajate seas, siis tähendab see, et mõni nõiutud asi filmapaari wahele jäänud*).

Ilmuwad nõiad, siis ei wõi nende peamees wanapagangi kaugel seista. Peremees piab alati waatama, mis poisid teewad. Jaanitule ääres wõib näha, kes wanapaganat teenib. Seks läheb tartwis läbi pahema käe sõrmede üle õla waadata ja ütelda: „K— kõrweta sind!“ siis näed warsti, kelle juures wanapagan seisab. Wanapagana eemalepeletamiseks pandi Jaaniõhtu õnnelilli maja nurgade wahele.

Wanapaganat ei näe ainult Jaaniõõsel. Ei, palju enam teame, et waenlane igal neljapäewa õhtul iseäranis hea meelega ilmub. Kaupa wanapaganaga wõib igal ajal teha, aga mitte igal ajal kaubast taganeda. Minult Jaaniõõsel läheb õnneks ennast wanapagana küllsist peasta. Wanapagan kipub küll kängesti kallale, aga hõbekuul kihutab mehikese siiski oma teed.

Tihti rāagitakse, et tohtrite rohud midagi ei mõjuda. Misparast? Sellepārast, et neid Jaaniõõsel ei korjata. Minult Jaaniõõsel korjatud rohud annawad terwise tagasi. Reda mõni haigus waewab, piab Jaaniõõsel rohtusid korjama, küll siis terwis tuleb. Ehk kes edespidi haigust kar-

*) J. Jung, Rodumaalt nr. 6, lk. 12—13.

dab, teeb niisama. Ranget rammu awalbab Jaani-
ööfine kaste, niisama mõjuwat nagu ristmise wesi.
Kui ihu põlenud ehk katkine, kui muhud, paised,
sügelised ehk muud sarnased wiad waewawad, paran-
dab kaste warsti. Sügeliste arstimiseks mõjub piher-
damine Jaanikastel kõige paremine. Keegi rahwa-
luule korjaja kirjutab, ta ise proowinud seda ära.
Piherdamine kastes olnud aga nii kibe nagu wõitaks
soolweega katkist selga. Edespidise aja tarwis korju-
takse kastet pudelisse ja tarwitatakse siis hiljemini
haiguse korral.

Jälle teised wihtlewad Jaaniöösel ja teewad wiht-
lemise jaoks Jaaniöösel wihtu. Niisugune wihtlemine
ja samased wihad parandawad wähemaid haigusi ja
hoiawad terweid haigeks jäämast. Jälle teised läh-
wad Jaaniöösel jõkke ehk järwe ujuma, mõned jälle
pühade hallikate juurde endid pesema, et ikka terweks
jääda. Aga selle eest tuleb enmast hoida, et kesköösel
ujuma ei minda, sest Jaani kesköösel on ühe minuti
aega iga wesi selge weri. Weresse ujuma minna
ehk ujuma jääda ei oleks üsna sündlik.

Jaaniöösel walmistakse armu jookisid ja antakse
neid sisse. Kes niisugust jooki joonud, ei wõi muud
kui piab seda armastama, kes talle jooki annud.
Meiudele ja peiudele wõib siis Jaaniöösel suur häda-
oht tulla.

Jaaniöösel öitsewad sõnajala öied, Jaaniöösel põle-
wad raha augud. Jaaniussid walgustawad ööd,
Jaanihilised juhatawad õnne rohtu kätte, mis kõik
lufud awab, Jaanilinna wärawad awawad endid,
nii et igaüks endise linna ilu wõib imestleda. Sinna

minnes ei tarvitada fiili rohtu, mis Jaanilillede ligidal kasvab. Seda imelikku rohtu saab Jaani-
öösel, kui fiili pojad võetakse ja waati wangi pan-
nakse. Kohe lähneb fiil ja toob Jaanilillede juurest
väikse rohu, mis punni waadi eest ära lütkab. Selle
peale laskeb fiil imelikku rohu maha langeda Jaani-
lille juurde. Kes selle rohu leiab, seda ei pia ütski
luff enam kinni. Igale poole peaseb ta sisse. Mis
niisuguse imelikku rohu nimi on, seda pole ma teada
saanud. Wenelastele muretsseb rähn niisuguse rohu.

Jaaniöösel algawad walmistamised wette peide-
tud kiriku kellade wäljawõtmiseks: kõied ja hoowad
tuuakse paigale ja aetakse härjad sinna ligidale.
Kellade wäljawõtmine ise aga sünnib Jaanipäewal
jutluse ajal. Lõpeb jutlus enne kellade wäljawõtmist,
langewad kellad uuesti märga hauda tagasi. Wette
peidetud kellad helisewad Jaaniöösel wees ja kutsu-
wad ilusa heliga endid wälja wõtma. Jaaniöösel,
mõne korra homikugi, tõusewad ära wajunud kirikud
ja lossid filmapilguks kas osalt ehk täielikult päewa
walgele ja langewad, kui keegi neid ei oska kinni
pidada, sedamaid jälle sügawusse tagasi. Kes teab
ehk wõiks Jaaniöö „Gangutigi“ mere põhjast wälja
tuua.

Mis ime siis, kui kõige selle peale waadates
Jaanipäewa iseäralikuna piduna pühitsetatakse, Jaani-
tuled põlema süüdatakse ja majad kaskedega ja lil-
ledega ära ehitakse just nagu nelipühi ajal ja neiud
meestele Jaaniõhtul pärjad pähe panewad. Jaani
öö ja Jaanipäew nõuab enesele teega rahwa suurema
pidu õigust.

III. Jaanituli.

Jaanipäevale, õigem Jaaniööle paneb pärja pähä Jaanituli. Jaanipäeva pruugid alwad meile kas õnne otsimist ehk hädast ärapeasmist, Jaanituli selle wasta näitab meile tähtsa aja lõbulist tülge. Iseenesest piab Jaanituli nõidu ja wanu-paganaid eemale hoidma, aga selle Jaanitule tähenduse peale mõeldakse liig wähä; Jaanitulele ilmujad tulewad kõik ainult lõbu otsima. Ja lõbu poolest tohimegi Jaanituld rikkaks nimetada.

Mis ime siis, kui Jaanituld igal pool walmistatakse, kus suurem hulk rahwast kokku tuleb. Jaanituled põlewad Jaaniõhtul mõisade juures, kõrtside juures, küla wainul, mäekünkal, mõne korra üksiku peregi ligidal. Wiimastel aegadel on palju Jaanitulesid oma kodupaigad kaotanud, aga kõrtsid ja mitmed mõisadki weel annawad neile heameelega asukohta. Ebawere mäest alla waadates nähtakse Jaaniõhtul mäe ümbrus nagu küünlaid täis olewat. Nõo kiriku mäelt lugesin 15 aasta eest umbes tosin Jaanitulesid. Kõrtsid sõdiwad kõige kangemini Jaanitule õiguse eest. Sest ahwatleb ju Jaanituli inimesi hulga kaua kõrtsi

juurde ja mida rohkem inimesi kõrtsi juures, seda paremini jookseb kõrtsi kaup. Sell põhjusel ei taha ükski kõrts ilma Jaanituleta jääda.

Teo orjuse ajal pidas iga mõisagi oma Jaanituld, kuna see nüüd mitmest mõisast juba hundipassi saanud. Teo orjuse ajal meelitatud aasta otsa teolisi: „Dodate, oodate, kui Jaanipäev tuleb, küll siis hea Jaanituli tehakse ja teile hea peatais antakse! Nüüd aga tehke tublisti tööd!” Jõudis Jaanipäev kätte, siis waadati, kus kõige kõrgem kungas mõisa ligidal. Sinna seati pikk ritw ülesse ja pandi tõrwamaat wõi tõrwapütt otsa. Pütt wõi waat topiti weel enne tublisti hõõwli laastusid täis ja pisteti tuli otsa. Mida suurem tuli, seda suurem rõõm.

Mõisa poolt toodi nüüd ammu lubatud wiina waat wälja, seati pukti ja anti igale ühele klaas porujommi kätte, naesterahwastele aga seda wäärt õlut. Kääs oligi aasta otsa lubatud rõõm. Kui kannud käima hakkasiwad, hakati ka laulu lastema.

Natuke maad Jaanitulest eemal istus kiwi wõi puukännu otsas pillimees ja puhus torupilli, nii mis filmad pungis peas. Pilli äält kuuldes hakkas teine jagu noori tantsu lööma. Tantsisiwad wana „maawaltsi“. Tants pidi hästi tasaselt ja maad mööda minema ja sellepärast ongi ta „maawaltsi“ nime saanud. — Kolmandas liigis istusiwad jälle wanemad inimesed, ajasiwad magusat juttu ja ootasiwad wa farjajaaku ehk kuulasiwad, kui neiud laulsiwad:

Lähme Jaanitulele,
Jaanitule paistusele,
Lähme tulda hoidema,

Lähme kirge kaitsema,
Et ei tuli läe tubaje,
Kirge karga katusele!
Zaanikene peiukene,
Ära tule halli hobusega,
Hallist saab palju pahada.
Ära tule musta hobusega,
Mustast saab palju mureda!
Zaanikene, peiukene,
Kui lähed kosja sõitema,
Chi hobune hooljasti,
Kehita kübarat kenasti,
Pane peale paabu fulge,
Wirumaa warese fulge,
Harjumaa haraka fulge,
Katkku peale kanasulge;
Wiru neiud waatawad,
Lääne neiud näewad:
Waat, kus sõidab Zaanike,
Hobu all tall kui see osja,
Tätku ees tall kui see tähte,
Ruuna ees tall kui see roosi!

(D. S h a n g Rootsi.)

Mõnes mõisas anti wiina ja õlut koguni waa-
tide wiisi. Ei imet siis, kui wiin meele meeste peast
ja aru naeste peast ära wõttis ja Zaanipidu põrgu-
pulmaks moondas. — Mõnes kohas, nagu Palsmis
otsiti wana suurtükki ülesse, pandi rohtu täis ja tehti
rahwale rõõmuks „ilmtärafat“. Mõnegi mõisa
roostetanud riist mängis rõõmuks niisamasugust tükki
nagu otsani täis laetud püss Hlidlasele.

Tõrwawaatide wõi tõrwapangede puudusel tegi-
wad kõrtsmikud ja küla rahwas Jaanitule tihti ratta-
rummuft, Ruhnua saare Rootslased aga koguni
wanadest paatidest. Järwamaal, aga ka mujal pan-
dakse Jaanituli tihti ükſiku pika puu otsa mäekingu
peale. Et puu Jaanitule läbi otsa saab, selle peale
Järwslased ei waata; kui aga tänawu head Jaanituld
saab, rõõmustab süda; mis tulewa aasta sünnib,
kes selle peale hakkab mõtlema. Wiljandi ja Bärnu-
maal weetakse parajale kohale hulk hagu ja rämps-
u koku, pannakse kuhja ja pistetakse põlema. Riisugune
Jaanituli ei paista küll nii kaugele kui Jaanituli
ridwa otſas, aga selle eest põleb ta ligi öö otsa.
Pealegi toob iga Jaanitulele tulija kadakaid ehk muud
põletusmaterjali tulele lisaks. Neiud wistawad tihti
lilli Jaanitulde, nagu nad isegi, lillepärjad peas,
tulele tulewad.

Jälle teisel katsuwad noored mehed Jaanitule
juures õnne. Jaanitule südameks wõetakse tubli hao
kimp ehk ka mõni puu, selle ümber weel hulk lahtist
hagu ehk hao wihkusiſi laotatakse; keskmisele wihule
pistetakse lipp otsa püsti. Noored mehed lähewad
selle peale eemale ja katsuwad Jaanitule põlemise
ajal lippu Jaanitulest kaigastega maha lüüa. Kelle
kaigas lipu maha lööb, sell õitseb alati õnn.

Jaanitulega nii ütelda käſikäs käib peaaegu
alati kiik. Jaanitule asemel ligidale ehitatakse sage-
dasti kiik. Runa üks osa noorust Jaanitule ääres
tantſib, lähneb teine kiigele. Tütarlaste käest, kes
kiigele lähewad, nõutakse tihti iseäralikka andeid.
Kindaid, paelu ja paar kirjut muna piawad neiud

noortele meestele kiigele minemise eest andma. Tihti
lauldas kiigel järgmestki laulu:

Kes läks Jaanitulele!
Jaan läks Jaanitulele
Neidusida näppamaie,
Kudruskaelu kiskumaie.
Jaanikene, poisikene,
Jstu maha mätta peale,
Kuremarja künka peale,
Poolatmarja põhja peale,
Dase liitu lille peale,
Ellerheina hõlma peale,
Sinilille silma peale,
Kullerkupu käte peale,
Punalille põse peale.
Jaan ei istund mätta peale,
Dastnud liitu lille peale,
Jaan läks tulda tegemaie,
Puida tulde pildumaie,
Deeki laia lastemaie.

(J. P. Söggel Uuest Karistest.)

Enne ei minna kiigelt ega Jaanitulelt kui homiku
käes. Kus puu hunkust Jaanituld tehasse, seal
wõiwad Jaanitulelised endid wäga hästi homikuni
tulewalgusel röömustada; kus aga ainult tõrwapütt
ridwa otsas põleb, seal kestab Jaani rööm liig lühikesse
aja. Siigust ütelda, rööm ei kesta sugugi vähemalt
aega, vähem kestab ainult rööm tule ääres. Langeb
ta pütt ridwa otsast ja kustub tuli, pimedas — kui
ülepea Jaaniööb pimedaks tohib nimetada — kestab

rõõm edasi. Seal weetakse wägipulka ja tõmmatakse sõrme, lüüakse hundiratast, kasiwatatakse karutamme, maadeldatakse, tõstetakse kiwa, mängitakse mängusid, iseäranis hea meelega aga nuku-mängu. — Jälle teised sööwad Jaanitule ääres Jaanikahja, kellest midagi üle ei tohi jääda. Mis ometi üle jääb, antakse koertele; ei ole koeri saadaval, maetakse maha. Lõune pool tuuakse mõne korra kottu otsekohe piima, wõib, koort ja mune ja maetakse Jaanitule ligidale maha. See mahamatmine ei tähenda aga midagi muud kui ohwerdamist.

Setukesed jälle piawad hoopis isewiisi Jaanituld. Nende Jaanipäewa pidamise kohta kirjutab Wiedemann (lk. 415): „Wastfeliina ligidale Meeksi küla ligidale püha Jaani kiwile tulewad inimesed kokku. Kiwi on Jaama jõesst umbes 20 sammu kaugel Viimi-maa piiril. Restöö ajal tuleb hulk kerjajaid sinna kokku. Kerjajad istuwad paljaste peadega kiwi ümber ja ajawad tasakesi juttu. Enne päewa tõusu woolab rahwast karja kaupa kaugemaltki, nagu Pihkwa ja Ostrowi poolt kokku. Küla palwemajast tuuakse wahaküünlaid ja pannakse kiwi ümber põlema. Kerjajad hakkawad kooris laulma, inimesed aga panevad kiwi ümber wõid, juustu, piima, riiet, sukke, paelu j. n. e. hunkusse. Siis langewad inimesed kiwi ümber põlwili paluma. Kui tuled ära kustunud, kumardab igaüks, wõtab oma ande, käib kolm korda ümber kiwi ja jagab anded kerjajatele, toidukraamist ometi ainult kolm lusika täit. Selle peale lähewad

1) Aus dem inneren und äußeren Leben der Esten.

mitmed jõkke ujuma ja wõtawad püha lätte wett ka koju kaasa. Weest wälja tulles soowiwad kerjajad ujujatele õnne ja saawad selle eest nende särgid enestele.“ — Weel Saanipäewal peetakse pidu edasi, nagu teises kohas sest pikemalt räägitud. Ka Muna-mäele tulewad Wõrulased weel Saanipäewalgi kokku, selle järele kui öö otsa mäel Saanituld pidanud, ja tantsiwad ja mängiwad mäe otsas terve päewa. Setukeste arwamise järele on püha Saan Meeksi küla ligidal ühe puu all maganud, ühe kiwi peal hingad jalga pannud ja ojas ennast pesnud, nagu Weske teab jutustada.

Wanemal ajal ei peetud mitte üksi Saaniõhtu Saanituld, waid ka weel Peetri ja Maarja päewal, nagu seda Ruskowi kirjadest¹⁾ kuuleme. 300 aasta eest tuliwad Ruskowi teated järele Maarahwas ja Sakslased kirikute juurde kokku Saanipäewa pidama. Maarahwas tuli pattude andeksandmist saama, sakslad aga ära joosnud orje otsima. Sinna toodi koormate kaupa Tallinnast ja ümberkaudustest kõrtsidest õlut. Mehed, naesed ja tüdrukud ohwerdasiwad seal oma ohwrid, wahaküünlaid, wahast hobusid, hargi, wafikaid ja lambaid, et siis loomad paremini sigisiwad; peale selle keerutasiwad naesed raha kolm korda ümber pea ja wiskasiwad altari peale. Kui nad sedawiisi oma ohwri ohwerdanud, algas Saanitule ääres priiskamine ja prassimine, joomine ja tantsimine ja torupilli puhumine, kuni see wiienda, kuuenta ja seits-

¹⁾ Livländische Chronik, II. 78.

menda káju rikkumiseiga lõppes. Seda wiisi sündis iga kloostri ja kiriku juures Jaanipäewa ajal. Peatuleks wõime ometi Jaanituld lugeda; Peetri ja Maarja päewa tuled nähaſe enam nagu pidu tagatipp ilmuwad. Praegusel ajal põleb tuli ainult enam Jaaniõhtul; Jaanipäewa õhtul ei panna seda kufagilgi põlema.

IV. Kudas karja õnne kätte saada.

Karjapidamise kohta on Jüripäew ja Jaanipäew kõige tähtsamad. Eht wiib wiimne esimeselt koguni wõidu. Jaanipäew kutsuti nii hästi kaotatud karja õnne tagasi saada kui ka olewat õnne alal hoida. Sels ohwerdati mitmeid ohwreid ja tehti mõnesuguseid tempusid.

Jaaniõhtul aetakse kari aegsasti koju. Tuli tehakse õue aeda üles ja lehmadele antakse heinad ette. Selle peale asub pererahwas ise tule äärde sööma ja jooma. Kui kõik söönud, aetakse kari kolm korda ümber tule ja pannakse igale lehmale raua tükk kaela. Seda wiisi kaswab piima ja karja õnn. (H. Sulzenberg Hallistest).

Weel tehakse Pärnumaal järgmist wiisi: Jaani õhtul pärast päikese looja minekut wiiakse sööginõud ühes söögiga karjaaeda, laotatakse lina maha ja pannakse söök peale. Seal sööwad pererahwas kõhud täis. Pärast söömist korjatakse igast söögist sööki kottu, pannakse karjatse kaelskotti ja riputatakse karjaaria teiwa otsa. Alles selle peale teeb peremees tule üles

ja tõmmab pihelgase kepiiga 3 ringi ümber tule.
(Mt. Saul Saardest).

Wiljandimaal jälle korjatakse ju nädal enne Jaanipäewa kõik piim ja või koku ja viiakse Jaani õhtu metsa. Jaaniõhtul võtab peremees karjast kõige parema lehma, katab ülekülse valgete riietega ja veab lehma mitu korda ümber kivi, teisel ümber tule. Selle peale hakatakse kaasa toodud piima ja võid sööma; üle ei tohi midagi jääda. (S. Karu Helmeist). Jälle teisel keedetakse Jaaniõhtul tangu pudru ja pannakse või tükid kaussi pudru kessele. Siis aetakse lehmad laudast välja ja lastakse kolm korda ümber tule käia. Lähewad lehmad lauta tagasi, istutakse murule maha ja hakatakse sööma. Kõik see tembutamine piab lehmadele rohkem piima andma ja neid hoidma, et keegi neid ei saaks ära nõiduda ehk „ära kuheta“ (S. Rühka).

Wäga mitmes kohas, — ei ainult Wiljandipool, — pannakse lehmadele, kui neid karjast koju aetakse pärjad pähä. Õrn sugu katsub Jaaniõhtul wahet neljajalgsete ja kahejalgssete wahel kudasigi wiisi kaotada, sest õrn sugu, nimelt aga neiud ise ilmuvad Jaani õhtul ju ka pärgadega. Selle kohta laulab isa Jannsfengi:

Kui karjad metsast tulewad,
Siis lilled sarwis ripuwad;
Waat küla naesed nobedad
Kõik lehma rohtu otsiwad.
Ka karjastel on lilled käes
Ja kari lilles nende ees!

Mõnes kohas on naesed ometi nii ihusad, et

lillesid lehmadele ei täi anda, waid ainult õlgi sarwi panewad. Kui aga lehmad neile selle asemel ka õle piima ei anna! arwawad teised targemad.

Järwlased mõtlewad ometi, et kõige oma tarkusega head piima aastat ei saa, kui külast abi otsima ei minna, sest Jaanipäewa kohta üteldakse ju: Jaan wiib wõi ja piima püti, Karuse päew tats, Olewipäew hoopis ära!" ja Wiljandi pool: „Wiitk wõtab weereft, Jaan jägab pooleks!" See wiimnegi ütlus käib jälle piima kahanemise kohta. Paar nädalit enne Jaanipäewa wiidaka kala püüdmise ajal hakkab piim pisut kahanema, Jaanipäewal aga tunnukse piima kahanemist ju märksalt. Piima kahanemise wasta lähewad nüüd Järwlased külast abi saama, aga mitte üksi Järwlased, waid ka mitmed muulased: öösel lüpsetakse teise pere lehm ära, korjatakse tana wast rohtu ja õle kõrvi, tehakse lehmale sulpi ja walatakse teise pere lehmalt lüpsatud piim sulbi sekka — siis ei wäheene piim. (S. Reublau Jootmalt). Jälle teisel korjatakse öösel Jaanikastet ja antakse seda teise pere lehma piimaga oma lehmale sisse. Pärnumaalt kuuleme, et Jaaniõhtul luuaga jüsti tokku pühitakse ja neid jüsti lehmadele söögi sekka panakse.

Wiljandi maal mõnes kohas, nagu Tarwastus, jäätakse lehmad Jaanihomikul hoopis lüpsmata, et „Jaan piima ära ei jookts." See piab küll perenaeste ohwer Jaanile olema. Wõrulased jälle arwawad, et see hea piima õnne kinni püüab, kes Jaanihomikul kõige enne karja karjamaale ajab. Mõni waene

Wõrumaa eit ei julge sellepärast Saaniöösel sugugi magama heita, waid ajab omad lehmad ju tsef öösel ehk weel waremalt karjamaale. Wäga mitmes paigas wõtawad perenaesed Saanihomikul walge lina üle pea, lähewad küla rahwa põlbudele, lasewad lina järele joosta. Puserdawad siis linast wett seni kausfi funi kausis täis saab. Kodu annawad seda wett elajatele. Niisuguse korjatud kaste tõttu kastwab kohe lehmade piim. Inimesedgi joowad seda kastet haiguse wasta.

Pärnumaal suitsetakse loomi ja mesilasi rohtudega; peale selle lõigatakse lauda läwest laastusid suitsetamiseks juurde. (S. Rangur Saardeft).

Sälle mujal otšiwad naesed Saaniöösel ja Saani päewal lehma rohtu ja annawad seda rohtu siis lehmadele, mõned kohe, mõned alles pärast lehmade poegimist.

Mõnes talus Pärnumaal tapetakse Saanihomikul kana laudas ära. Suled ja jalad maetakse lauta sõnikusse. Perenaene ja tüdrukud sööwad selle peale kana laudas ära. (S. Sulsenberg Hallistest). See ühe osa matmine ja teise osa ärasöömine juhatab meid aga selgesti ohwerdamise juurde. Kellele üks osa kana ohwerdati, seda meile ometi ei ütelda. See kana ohwerdamine piab head lamba õnne tooma. Teisel jälle wisatakse kuke suled, jalad ja sisekond tulde, arukorral werdki.

Karksis nimetatakse ohwrisaajat „Belliks“ ehk

„ajanurga jumalaks.“ Tuhalas läinud korra pere-naene kottu ära, peremees jäänud ükspäini Jaani õhtuks koju. Peremees unustanud Jaaniõhtuse piima ohwerdamise ära. Karksis ei joodud mitte üksi piima Jaaniõhtu tule ääres, waid pandi seda ka muidu maha. Selle mitteohwerdamise pärast wihasanud „Bell“ hirmsasti. Homikul leidnud peremees kaks lehma laudast surnud. Kõik „Belli“ tegu. (S. Hünerfon Karksist). Uuem aeg on Karksi rahwale Belli lehmade jumalaks luuletanud. Uuem aeg ei tunnud enam selle nime, kellele ohwerdati; sellepärast pidi piibel appi tulema ja ohwerisaajale oma käest nime lainama. Meie esiwanemad ometi niisugust jumalat ei tunnud ega temale ohwerdanud.

Mõnes kohas pritsitakse Jaaniööst kastet kõigi loomade peale, küll hooste, küll weiste, küll lammaste ja sigadele peale. See kaste peale pritsimine hoida kõik haigused loomadest eemale, nagu tuli kõik nõiad neist eemale peletab. Kuna lehmad enamasti kodu ligidal tule äärde toodakse, saadetakse hobused tavalisest Jaaniöösel metsa ja hoitakse neid seal õitse-tule ligidal söömas. Suhtub Jaanipäewal sadama hakama, siis saadetakse kohe kõik loomad laudast saju kätte. Jaanipäewa sadu annab loomadele jõudu ja rammu, niisama nagu Jaanipäewane päewapaiste söödikud loomade seljast kaotab. Ülepea atwaldab Jaanipäewane ilm loomade kohta ütle mata suur mõju: üks ilm on ühele, teine teisele edenemiseks hea.

Sääralikka palweid karja pärast palutwad Setu-fesed. Neli neljapäewa enne Jaani korjavad nad piima ja palutwad siis:

Puhas, püha Jaanikene,
Hoia minu karja tõbrast
Kodu tülles, karja minnes!
Õpeta ja puhma taga
Karja haljast heina jõõma,
Hoia metsas kahju eest,
Metsas kurja elaja eest!
Puhas, püha Jaanikene,
Luba lehmile piima!

Weel teab Wiedemann *), et Jaani päeval Waat-
saare ja Sulbi külarahwas Meeksi karjamõisa ligidale
Anne mäele lamma peadega, lamma jalgadega ja
willadega lähewad. Sulbi külas riputatakse nende
ohwri andide peale püha twett ja selle peale jäetakse
neid kerjajatele, esmalt terwed ja pooled pead, siis
jalad, wiimaks willad. Seks määratud loomi tape-
tes palutakse järgmist palwet:

Puhas, püha Ann,
Hoia ja warja,
Siita ja soeta,
Nooruta noorukesi,
Wäeta wanakesi!
Hoia ise puutagast ja puhmatagast,
Kiwitagast ja kännutagast
Ole ise lamba karjas,
Ole ise, puhas Anne
Karjuse ülewaataja,
Hoia ise üle suwe
Kari metsas kurja eest,
Warja kari wiha eest,
Kodu kari kahju eest!

*) Lehet. 416.

V. Jaanipäewa tähtsus põllu- ja majapidamise kohta.

Wanasõna ütleb küll: Põllumees põline rikkas, ametmees ajuti rikkas, kaupmees korralti rikkas! aga et põlluesti rikkaks jääda, ei wõi põllumees iialgi ise käsi rüppe panna ja rikkuse toomist ainult põllu hoolets uskuda. Ei, põllumees piab palehigis tööd tegema ja waewa nägema, kui põlluesti tahab rikkaks jääda, ei üksi tööd tegema pikad päewad, waid ka Jaani öösel. Uinub põllumees Jaaniöösel, siis wõib ta weel takka waadata, kudas rikkus talust külamehele kodafondseks läheb.

Jaaniõhtul piab põllumees oma murmed ja wäljad hoolega järele waatama, kas kõik asjad korras. Aga korrane järelewaatamine ei mõju weel palju: pärast järelewaatamist wõib ometi külamees tulla ja wilja õnne ära wiia. Hoolas peremees ei mõtlegi sellepärast Jaaniöösel magamaminemise peale, palju enam käib ta terve öö otša ümber talu piirid ja waatab, et keegi wõeras ta maa peale ei tule kahju tegema. Pärnumaal sõidawad mõned koguni ratsahobuse seljas öö otša ümber talu piiride. (J. Rangur

Saardeft). Peale selle pistetakse puu oksad wilja põldude ümber püsti. Need oksad piawad kurja põllust eemale hoidma, sest kuhu oksad püsti pandud, seal ei mõju kuri film ega kurja wägi enam nõnda hõlpsasti wilja. Wanemal ajal olla mõnes kohas koguni tule lõffed wilja ümber üles tehtud. Nõnda kaugele kui suits ulatanud, olnud wili ikalduse eest hoitud. Peale selle kaotada suits umbrohu wiljast ära.

Mõni mees käib oma wiljale weel külamehe õnne nõudmas; sestap siis walwamine. Nupumees läheb Jaaniöösel külamehe wilja põllule ja katsub kõrtele sõlmi fiske wedada. Wäänab nii palju kõrsi kokku kui piosse iganes mahub. Niisugune kõrte kokkusõlmine kaotab külamehe wilja õnne, suurendab aga sõlmija oma wilja õnne. (A. Maasi W. Maarjast). Seda wiisi sattus mõne korra, et õnne otsija ometi õnne asemel õnnetuse koju tõi. Sest juhtus wilja peremees nägema, et ta õnne ära taheti wiia, siis ei mõistnud ta nalja: kirjutas kase urwadega wiimise lugu wiija selja peale kauaseks mälestuseks. Targad wõiwad tegijale, kui nad seda ka ei näe, tarkusega tehtud paha kätte maksta, talle kas haigust ehk muud häda saata. Kes tegijale kurja ei osanud ehk ei tahtnud teha, peastis sõlmed lihtsalt lahti. Seda wiisi jäi wilja ikaldus tulemata.

Üleüldiselegi Jaanitulele piab peremees oma wilja õnne peale mõtlema. Seks piab ta Jaanitulele oma ohwrit kaasa wiima. Kes läheb, õle kuhu seljas, kes heina sületäis kufil, kes kadaka kimp kaenlas. Jaanitulelt eemale jääja on oma wilja ikalduse sepp, nagu Jaanitulelgi lauldakse:

Kes ei tule tulele,
Selle odrad ohakased,
Kaerad kasteheinased !

Linade õnne püütakse Jaanitulel pakfude tulde
wisksamisega kätte saada. Kelle linad hästi piawad
kaskwama, heidab kolm pakku tuleksse ja ütleb iga
paku wisates :

Tudrad tuleksse,
Kasteheinad kaugele,
Linad meie põllu peale !

(J. Kangur Saardest.)

Kanepite kuu saamiseks heidetakse sagedasti kadakaid tulde ; teisel jälle piab kadaka suits üleüldse wilja õnne andma ; jälle teisel wiib peremees rukki päid koju ja pistab neid räästasse, niisama nagu nooremad muidu õnnelilli räästasse panewad. Jaanitulel sojutakse peale selle selga, et selg lõituse ajal haigeks ei lähets. (M. Reimann Hanilast.)

Wirulased käitwad sedasama wiisi heina õnne külameeste heinamaal niitmas kui mujal peremehed wilja õnne naabri põllult toomas. Peremees, kes head heinasaaki igatseb, läheb külamehe heinamaale Jaaniöösel ja niidab seal oma wikatiga kolm korda külamehe heina. (S. Lilienthal Halljalast.) Head inimesed jätawad niidetud heina sinna maha, sest kui hein maha jääb, ei kadunud külamehe heina õnn niitja heina õnne kaskwamisega. Pähemaks muutub aga lugu, kui niidetud hein koju kaasa wõetakse. Et heina ajal ülepea ilusad ilmad tuleksiwad, mis ju heinategemist wäga edendawad, seks niidetakse natuke noort rohku maha ja wiiaakse ahju peale kuitwama.

Niisugust abinõuu tarwitades ei riku wiim heina ajal loogu ära. (D. Schanz Pootsist.) Kuitwama panemine piab Jaaniõhtul sündima.

Muidu pannakse Jaanipäewa ilma hoolega tähele. Kui Jaanihomikul päike selgesti tõuseb, tuleb hea heina aeg. (M. Siipsen Rõugest.) Jaanipäewane sadu moon dab ennast heinaaja kohta aga nagu seitsme wenna-päewaliseks sajuks, kuna muidu Jaanikuune niiskust põllumehe salwe üteldakse täitwat. Udu arwatakse ubadele tihti kahju tegewat. Et ube kahju eest hoida, wisatakse Jaaniöösel terariistu ubadesse. Siis ei hakka udu ubade peale. Saagu weel tähendatud, et kägu kulkumist Jaanipäewal õnneliku aasta märgiks põllumehele peetakse.

Jaanipäewa arwatakse ühtlasi põllutöö pööripäewaks. Ettevalmistamise tööd põllumehel lõpewad Jaanipäewaga; Jaanipäewaga algab aga ühtlasi heina aeg, mis jälle lõikuse päiwi kätte juhatab. Sellepärast üteldakse tihti: Jüripäew juhatab tööle, Jaanipäew annab jalaga pihta ja saadab töölt tagasi. Ehk jälle: Jaan ihub wikatit, seitsme wenda wiskawad sirbi kätte. — Wett arwatakse Jaanipäewaga külmemaks minewat, sest wanasõna ütleb: Jaan wiskab jaheda kiwi wette! See wanasõna ei taha aga hästi paika pidada. Heina kuune kuumus ei jähuta wett, waid teeb teda palju enam weel soemaks, ujumisele armsamaks. Sigemalt wõiksime sellepärast ütelda: Jaan wiskab kuuma kiwi wette ja kerisele leili.

Lõpuks nimetame weel ühe pruugi, mis wähem põllupidamisesse kui majapidamisesse puutub, ehk

olgu siis, et noor põllumees selle peale mõtleb, kuidas ruttemini rikkaks saada, rikkaks saada nimelt jõuka mõrsja tõttu. Maja perenaesed piawad oma kodusseks Jaanile kõik oma riide warandust näidata, nimelt willase riide warandust. Kõik willased riided ja kangad wõetakse kastidest wälja ja pannakse nõõride peale ja teiwaste otsa tuulduma. Jaanipäewane riiete tuulutamine ei lasse koidid tulla kahju tegema. Kui nüüd perenaesed ja noored peretütred seda wiisi oma riide warandust — nagu Mooses Itših turule — õue näha panewad, eks pia siis noor põllumees Jaanipäewa ümberwaatamiseks tarwitama, kust kõige rikkam kodufana leida. Ei näe noor põllumees ka tulewase teise poole Kalewi kulda, näeb ta ometi, kui palju Linda warandust see enesele jõudnud muretseda ja rohke Linda warandus annab mõnegi korra Kalewi kullast tunnistust. Sellepärast saab Jaanipäew kosjakandidatile õigeks Pohjola neiu otsimise päewaks.

VI. Rudas tulewast peigu ehk pruuti näha.

Tulewikku teada saada ihaldab igaüks. Aga tervem on ihaldada kui selle ihalduse kordaminekut näha. Mingu maailm targemaks kui palju mingu, tulewiku etteteadmise tarkus puudub tall ometi.

Esiwanemad pidasivad endid süüski targemaks. Su wanad Greeklased juhatasivad tulewiku teada tahtjat Delfisse, kus tark igatsejale edespidi lugu ette kuulutas. Delfisse ruttasivad kuningad ja würsitid, pealikud ja hangeldajad, kui midagi iseäralikku ette wõtsivad. Ja Delfi orakul katsus igaühe soowi täita. Tulewikku kuulutati igaühele ette, kui ka ettekuulutus tihti ise niisama tume nagu tulewiki oli. Muutis tulewik ennast hiljem teisiti kui orakulist seda mõistetud, siis trööstis orakuli saaja ennast ikka sellega, et ta ettekuulutust wõeriti mõistnud.

Meie esiwanemad pikka Delfi teekonda ette ei wõtnud. Mispärawst ka pikka teekonda ette wõtta kui head ligidalt saada oli! Esiwanemad ise tundsidwad tulewiku teadasaamisels abinõusid. Greeklastele kuulutas ainult Delfi tark tumedat tulewikku ette; meie

esitwanemad mõisitiwad peaaegu igas kihelkonnas oma targa käest selgemat tulewikku kuulda. Aga weel enam: meie esitwanemad ei pruukinud targa juurde minnagi. Jaaniöösel mõis igaüks ise targaks saada ja tulewikku näha.

Tulewiku teadaajaja piab Jaaniöösel sõnajala juurde minema ja seal enesele risti wanapagana pärast ümber tegema, et kuri waenlane teda segama ei tuleks. Sõnajalgade seas seistes näeb kõik ära, mis tulewikus sünnib.

Esitwanemate auuks piab ütleva, et nad liig wähe seda abinõu pruukisiwad. Tuli tulewik, mis-sugune tuli, nad läksiwad talle ennemini nii ütelda finnistest filmadega wasta. Ometi mitte kõik. Üks jagu inimesi leibus ja leidub praegugi weel, kes iga hinna eest tulewikku teada igatsesiwad. Need on meie peiud ja neiud. Need tunnewad sada kumtsi ja kooku, kelle nõjal lootuste täideminemist ehk nurjamine mist kangelst waatasiwad. Neist tähendame mõned tähtsamad siia üles.

Neiu mõtted käiwad peiu peale! ütleb wanasõna ja niisama öieti wõime ütelda: peiu mõtted käiwad neiu peale. Neiu ihaldab teada, kes ta tulewane peig, peig, kes ta tulewane mõrsja. Seda ihaldust täidab nüüd Jaaniöö. Küll ei tohi me Jaaniööb ainukeseks tulewiku teadaandjaks nimetada, ka nääriöösel püüawad neiud ja peiud tulewikku teada saada, aga paremini kui nääriöösel läheb see Jaaniöösel forda.

Jaaniöösel minnakse heinamaale ja korjatakse ühesat seltsi lillesid; need punutakse ristteel pärjaks

Pärg pannakse Jaaniööseks pea alla. Hommikul rüdetakse pärg pea alt ära, wiistatakse puu otsa. Jääb pärg puu otsa, saab wiiskaja neiu mehele, langeb pärg maha, läheb neiu loetus murja. (S. Neublau).

Wähä wiletsamale järjele jõuawad Wiru neiud tulewiku teada saamisega. Wirulased õpetawad niisama seltsi lilledes korjamist ja pärjaks punumise järele nende pea alla panemist, aga lisawad juurde: kes unes pärja pähä paneb, see on peigmees. (S. Lepp, Wiikmann). Kui nüüd aga unetaat peigmeest sugugi ette ei too, mis siis? Mis muud kui ära siis peigmeest sugugi oota! Wirulased nähakse kindlasti uskuwat, et kui kellegile jell aastal peigmees määratud, siis ta wist Jaaniöösel kui ka unes piab tulema ja oma kullakesele pärja pähä panema niisama nagu Helsingi neiud iga 3—4 aasta takka oma magisrittele ilmsi panewad. Kell aga korra niisugune pärja pähä panija korra ilmus, see wõib peigmehe poolest julge olla, kuna Helsingi uueaegsed neiud, peiud küll pärjad pähä panewad, aga pärast pärja pähä panemist selle peale sugugi ei mõtle käsi-käes „pärjatu“ga elust läbi kõndida. Waesed Helsingi neiud! Nad ei ole aga seda tarkust weel kätte õppinud, et pärja lehti ja õisi Jaaniöösel koguda ja pea alla panna; sellepärast neil siis wist ka nii palju tühja läinud lootust!

Uga mitte ainult pea alla ei pandud 9, ehk, nagu mõnes kohas üteldakse, 12 sugu lillesid. Koguni katuse sisse ehk seinä praogi wahel pisteti neid kellegi õnne peale. Kui tütarlapse õnne peale sinna

pandud lilled kasuma hakkasivad, õigem ära ei närtsinud, siis tulivad neiupe pea kotsjad. Närtsiwad wana inimese nime peale pandud lilled pea ära, siis tähendas see wana inimese surma. Mõista muidugi, ei wõi iga rohi seina prao wahel ehk katuse räästas kasuma hakata. Et seda ometi wõiks juhtuda, seks wõeti iseäralik selts rohu, mis tükk aega kuiwal wõib seista, ilma et ära kuiwaks. (Semperoivum).

Nagu näha, ei tehtud alati ikka neistsamadest rohtudest pargasid, waid wõeti seks korra ühed, korra teised lilled. Wiedemann teab aga, et Jaani-rohi, jalakoi-rohi, poi-rohi, rawanduse-rohi ja kaetis-rohi alati nende 9 seas pidiwad seisma. Teisi rohtusid wõis tahtmise järele wahetada, neid aga mitte, ehk muidu ei wõidud neid enam õnne rohtudeks arwata, mis tulewikku ette kuulutasivad. Pärnumaal ustakse weel, et kui sõnajalg Jaaniwõse kell 12 ülesse kisutakse juurtega, juurte peal peigmehe ehk pruudi nimi seista. (J. Reitwelt Weelt.)

Wiljandi pool sõidetakse tulewiku teada saamine wähä raskemate tingimiste külge. Kes tulewad pruuti ehk peigmeest tahab näha, ei tohi pärast päewa looja minekut enam naerda ega rääkida. Kella 12 piab metsa minema õisi korjama, korjatud õitega aga ristteele sammuma ja õisi pärjaks punuma. On mitu korjajat, siis panewad nad seljad wastastikku ja punuwad, ilma et ometigi sõnagi tohiksivad rääkida. Kui kõik need tingimised täidetud siis alles ilmub magamise ajal lihtsalt igale ühele, kes 9 seltsi lilledest parga peas kannud, ehk 3 korda õhtu ümber tua jooksnud

ehk 3 kopikalise raha teiste nägemata pea alla pannud. (S. Reitwelt — Weelt)

Roguni lihtsaks teewad Särwlased peigmehe näha-
saamist oma neiudele. Nad ei nõua muud kui et tü-
tarlaps piab salaja teiste seast ära minema ilusale
heinamaale ja sinna puhkama heitma ja koha näeb ta
peigmeest. (S. Neublau Tootmalt)

Wähä wanapagana wäljakutsumist tuletab Saar-
laste pruudi ehk peiu vaatamine meelde. Saarlased
käsitiwad nimelt Jaaniõhtul kolme ristee peale minna
ja seal 9 korda üle wassaku öla wilistada, siis nä-
ha tulewat pruuti ehk peigu. (M. Kulbsaar Sõrwest).
Muidu kutsus wilistamine ristteel alati wanapagana
wälja. Ega Saare neiud enestele ometi wanapaga-
nat meheks ihaldanud!

Uuema aja abinõuusi pruudi ehk peiu teadasa-
miseks tarwitawad mõne korra Emajõe äärsed. Nad
kirjutawad hulga nimesid paberilehekeste peale ja pa-
newad need lehed woodisse. Kelle nimi magajale woo-
dis põue juhtub, see on selle pruut ehk peig. (Roots-
lane Wõnnust.)

Jaanipäewaste peiu vaatamise wiisi kõrwal
pruugitiwad neiud aga tihti ka nääriõhtust vaatamise
wiisi: läheb üksi lambrisse astub peegli ette ja
waatab seni peeglisse kuni peigmees ilmub. Mõnegi
waele neiu läsi on aga niisugusel korral halvasti
käänud. Keegi kelm sai neiu nõust aru, moondas
ennast hästi hirmsaks ja astub siis salamahiti tuppa.
Peeglisse ilmus warsti kole kuu ja hirmutas waataja
neiu kus seda ja teist. Näagitakse, et enam kui üks

tütarlaps peigmeeft peeglist otsides ennast koleda kuuju pärast furnuks ehmatanud. Ka läbi 9 wõtme augu waadates ilmub tulewane.

Wiimaks saagu weel nimetatud, et Jaanipäewane ilmgil omalt jaolt tulewikku ette kuulutab. Kui Jaanipäewal päike selgesti tõuseb, tuleb hea heina aeg. Sajab aga terve Jaanipäewa otsa, läheb heina aeg wäga wiletsaks. See Jaanipäew kuulutab sooja lõikuse aega, wilu Jaanipäew wilusid öid. Muidu üeldakse weel: Jaanikuul niiskust täidab põllu-
mehe salwe.

VII. Kudas suurit warandust kätte saada.

Muru põue, mulla alla

mattis Kalewipoeg oma kulla, muru põue, mulla alla matšiwad esiwanemad kõik oma waranduse, kui hädas oht ligines, kui sõjawanker maad mööda sõitis. Mulla all muru põues pidiwad warandused waenlaste silma eest warjul seisma ja alles parajal ajal tarwiduseks päewa walgele astuma. Muru põue, mulla alla matšiwad ennemuiste peale selle weel kõik, kell lapsed ja ligemad sugulased puudusiwad, oma wäse, hõbeda ja kulla maha.

Nii heaks waranduse aidaks kui muru põue mullaalust ka peetagu, astuwad ometi selle waranduse aida halwad küljed pea nähtawale. See waranduse ait seisab liialt looduse ilmutumiste mõju all. Wihmad annawad aidale rohkem niiskust kui aida warandusele armas. Niiskuse mõjul närib ajahammas kiiresti raha kallal ja kaotab ta wäärtust. Et nüüd niihästi Kalewi kuld kui ka muu muistne maha maetud warandus õiget wäärtust alal hoiaks, seks pidi teda kuuwatatama ja puhastatama.

Niisugune kuiwatamine ja puhastamine sünnib Jaaniöösel. Kalewipoegki ütleb oma kulda maha mattes:

Tõuseb tähte Jaani tulda,
Tuldaneugu naudikene!

Kalewipoeg määrab siis Jaaniöö oma kulla kätte saamise tähtpäevaks ja Jaaniöö ilmub kõigis muiski raha augu lugudes niisugusena, see öö, millal raha muidugi kuivatamise pärast muru põuest, mulla alt päewavalgele astub.

Nii armas ja magus õht, kui Jaaniöösel ka terwes looduses lehwis, ei jõudnud see üksi ometi raha ühe ööga ära kuiwatada. Katoliiklased usutavad praegu, et inimese hing enne õndsusele jõudmist puhastuse tulest piab läbi käima; meie esiwanemad aga uskusiwad, et maha maetud kulda ja hõbedat Jaaniöösel tules piab puhastatama ja tuleleegil kuiwatatama. Alles niisuguse puhastamise järele Jaaniöösel võis warandus rahulikult aasta otsa muru põues, mulla all puhata.

Mõne korra üteldakse raha auksid Jaanitule kujukul põlewat; sagedamini aga jäetakse Jaanituli noorerahwa rõõmuks ja tähendatakse maetud waranduse kohta ainult, et see sinist tuld wälja ajanud, sinises tules põlenud. See sinine tuli on eht Moosese kibuwitsa põõsa tuli. Tawalisesti ei tarwita see tuli mingisuguseid põlemise aineid; raha kerkimisega muru põuest mulla peale ilmub see tuli iseenesest ja raha wajumisega muru põue alla kaob ta jälle. Nagu kibuwitsa põõsas põleb raha auks küll, aga ei põleta

ometi midagi ära. Minult puhastamist toob see põlemine.

Tavalisest ei ilmu raha augu põlemise ajal rahagi rahana, waid tihti süte kujuk. Kes raha kuiwatamist Jaaniöösel ei tunne, juhtugu see kas sada korda raha augule, õnne ta sealt ometigi ei leia. Palju enam saaksiwad mõnedki Jaaniöösel raha augu walwajate käest rahast osa, aga et raha süte kujuk ilmub, ei pia nad rahast mingisugust lugu, waid heidawad ta enestest koguni tavalisest ära. Hiljemini lähewad nende filmad küll lahti, aga mine wõta siis weel raha kinni!

Rahjuks ei paista raha augu tuli Lasnamäe tuletorni wiisi, et teda iverstade pealt wõiks näha, kui ta ka Jaaniöösi tulekusest hea tüki paremini helendab. Raha augu tuld Jaaniöösel aga waatab ehk niisama palju filmi, nagu merel Lasnamäe tuletorni. Mõni nupumees lootis, et kui korra Jaaniöösel raha augu tuld näeb, maetud warandus ju pooltehti ta tasku langeb. Raha kättesaamist Jaaniöösel ei peetud tihti mingisuguseks Dantaluse tööks, raskemaks arwati tuld ülepea näha. Ei maganud ju igal pool muru põues mulla all maha maetud warandused seitsme-
magaja und.

Siiski nupumehed oskasiwad raha augu tuled üles otsida, kui neid kauge maa pärast ka filmata muidu ei wõidud. Seks ei rännanud nad sugugi Emajõe kaldale tarkade tähetundjate käest kiikrit laenuks paluma, kui Tartu tähetundjad sel ajal ülepea ju põhjanaela tundsiwad — ei, oma kiikri leidsiwad raha augu otsijad palju ligemalt. Nad läksiwad ja

muretsesiwad enestele musta täku rangid, paniswad kaela ja — kiiser oligi käes. Et see kiiser paremini näitaks, pidi raha augu tule wahtija weel katuse unka ronima ja sealt wälja wahtima. Sealt waadates ei jäänud terve penikoorma peal ükski raha augu tuli wahtija eest warjule. Ei enam muud kui pane koht tähele ja mine Kalewi kulda nõudma, kui nimelt Kalew tõesti sinna kulda matnud.

Mõne korra, nimelt Emajõe ääres, ei waadata selle peale, et must täkk rangide omanik; jähile peasmiseks saab juba lihtrangidest, kellega kuuse otsa waatama minnakse. (S. Kadajas Nõost.) Nagu näha, ei mõju siin un' sugugi tule nägemise kohta: kuuse otsa ronitakse sellepärast, et kuuske pikaks puuks luetakse ja kõrgelt hõlpsamini tulesid wõiks näha. Kirikutorni neid ometi waatama ei mindud. Kas nad sinna ei paistnud, ei julge ma ütelda. Palju enam oletan ma, et nad sinna niisama hästi paistsiwad nagu kuuse otsa ja katuse unka, kuid kirikutorni ei läinud keegi tulesid waatama, sest et igaüks neid pahu waimusid kartis, kel sell öösel kirikutornis oma tempusid tegiwad. Kes wõis teada, kus nurgast mõni noor wõi wana pagan wälja fargas ja raha otsija kaela enne kahekorra käänas kui raha otsija weel ühtegi tuld silmas.

Ilma musta täku rangidetagi wõis raha augu otsija sajasilmaliseks Argoks hakata, kui ta filmad ka niisugusel korral seitsme wersta peale ei seletanud tulesid nägema. Su paljas ungas wäljas waatamine Jaaniöösel tõmmas loori Saiisi kaetud pildi pealt ära ja näitas wahtijale lähedad raha augu

tuled kätte. Ei nüüd muud kui mine Kalewi kulda nõudma.

Wiljandimaal ei võetud tihti sugugi waewaks katuse unkagi minna. Võeti ainult kirikus käimise kaapkübar, tehti augud põja sisse ja waadati nende aukude läbi. Waadates ilmusiwad warsti raha augu tuled. Muidugi mõista, võis üksi Jaaniöösel jeda wiisi waadata.

Sälle teised juhtusiwad ilma mingisuguseta wae-wata raha tulele, nii ütelda kogemata.

Magu raha augu juttudest selgub, nähti muulgi ajal kui Jaaniöösel raha augu tulesid ja mindi muulgi ajal, nimelt neljapäewa õhtul — mõne korra ka laupäewa õhtul — saaki nõudma, aga muul ajal ilmus enamisti sada korda rohkem takistusi raha kättesaamisele kui Jaaniöösel. Tawalisesti nõuti muul ajal mitmesugusid ohwrid ja peale selle pidi raha nõudja oma julgusest Kalewipoja proowi andma. Kes wähegi Tuuslari tüfka Linda rõõwimise järele tegi, selle käsi võis õieti halwasti käia. Mitte üksi ei kaotanud ta loobetud raha saaki, waid pidi tihti ka kehalikult mõnda kannatama, nii et, kes korra niisugusid raha augu päiwi — õigem ööd — näinud, enam iialgi teist sarnast ära elada ei igatsenud. Ohwride kirjeldamine raha augul kui ka wõitlemised enne raha kättesaamist ei puutu enam Jaaniöö kirjeldusesse.

Ura arwa ometi, et Jaaniööfine raha otsija tuld nähes koke raha kätte sai! Ütles ehk: „Seesamm, seesamm!“ ja käes oligi Kalewi kuld. Ei, kerkis ka kulla kuhki ehk hõbeda humik Jaaniöösel muru põuest

mulle peale, astus talle siiski oma waltwaja juurde, kes warandust Tuuslari-meeleliste meeste eest pidi kaitsma. Suurem jagu rahwa jutte tähendawad, et rahahoidja wanapagan olla ehk wanapagana sulased, ehk leiame ometi lugusid, kus wõimata seletada, et wanapagan raha auku warjab ja hoiab. Su näituseks Kalewi fulla hoidja ei tohiks wanapagan õieti millgi kombel olla. Ega Kalewipoeg ometi nii rumal olnud, et oma fulla wanapagana kätte hoida andis, kellelt ta seda ennemalt just riisunud? Peale selle kuuleme tihti lugusid, kelle järele kogemata raha augule juhtujad raha augu walwajate käest suured hunikud kulda ja hõbedat kaasa saawad. Misjugusel põhjusel oleks wanapagan nii heldeks saanud, ilma et temale enne seda werd oleks ohwerdatud? Palju enam pian ma oletama, et niisugusel korral mõni muu waim raha auku walwab. Misjuguist nime niisugusele waimule anda, selle kohta ei julge ma praegu weel kindlat otjust teha. Sellegi pärast ei taha ma ometi rahwa arwamist hoopis ümber lükata, et wanapagan raha aukusid walwab. Walwaku ta minugi pärast üht ehk teist raha auku, aga kui ta kõigile raha aukudele tahab astuda, siis kraest mehikene finni ja kasi metsa poole!

Mõne korra walwatwad raha auku loomadki, ehk wanapagana Kerberused näituseks, aga ka muud elusad. Ega pidi piab rahwas loome alati wanapagana sulasteks. Inimestest selle wasta rahwas ikka ei tähenda, et walwajad wanad paganad olnud. Tihti nimetatakse hoidjat ainult wanaks meheks.

Head wanakesed wõi helbed raha hoidjad anna-

wad ilma mingisuguseta ohwrita osa oma warandusest. Walwab aga Juudas ise wõi hoiawad ta sulased raha auks, siis läheb raha kättesaamiseks alati ohwerdamist ehk kawalust tarwis. Nimelt wõis seda wiisi osa warandust enesele saada, kui mõni asi raha hunku peale wiisati, kas ike, kuub, püss ehk muu niisugune asi. Niisugusel korral sai raha nõudja ainult niipalju raha enesele kui tema poolt waranduse peale wiisatud asi kattis; kõik warandus, mis selle alt wälja jäi, kadus sedamaid.

Ülepea ei tohtinud Saaniööfine raha otsija leitud warandusest enesele talwilisest rohkem saada kui poole osa. Astus keegi sest seadusest üle nagu Akani, siis wõiswad talle kui ka mitte Akani päewad, siis ometi wiletsad järjed kätte jõuda. Suur tükk ajas suu lõhki. Poole nõudmisel wiisati tihti kolm kiwi raha hunku peale ja üteldi: „Pool mulle, pool maa alla!“ — Weske ütleb¹⁾, et ka seda wiisi raha kätte saadud, kui keegi juurde tulles risti enesele ette teinud ja ütelnud: „Alta Sumal, anna raha!“ Osa raha wõis nõudja niisugusel korral küll enesele pärida, aga kas ta kõik sai, selle poolest kahtlen ma pisut.

Mõne korra kipub wanapagan õnnelikku rahaleidjat weel parajal jao ajal segama. Niisuguse kutsumata külalise wasta teadsiwad esiwanemad siiski nõuu. Raha augule jõudja tegi sinna jõudes kohe kolm ringi ümber tule ja wiiskas kolmetahalise nõela

¹⁾ Reise durch das Ostenland.

tulesse. Selle tembu järele ei usaldanud wana-
pagan enam saagi saajat segada.

Kus maha maetud raha kuiwatatud, seda kohta
wõib weel kaua aega ära tunda. Kus ja raud-
kiwide küljes ümmargusi sambla tükkisid näed, waata,
seal tunnistab iga niisugune sambla tükk kuiwatatud
rubla aset. Mõni sambla tüki waataja soowiks
küll, et kiwi külge mõni rubla tükk niisama oleks
kinni hakanud, nagu raha mõõtjal waka külge, aga
see soow jääb ainult soowiks. Süü langeb ta oma
kaela: miks ei määrinud ta waka wiisi kiwi enne
Jaani raswaga ära! Kes teab, ehk oleks siis pare-
mini õnnistanud ja sambla tükkide asemel säraksiwad
nüüd rubla tükid kiwi peal!

VIII. Mill võib näkki näha?

Banal ajal elanud korra üks kuninga tütar. See olnud nii ilus kui teist sellesarnast mujal kusagil ei leitud. Gulga kaupa kippunud noored mehed kuninga lossi juurde, et ilusat kuninga tütarit kui ka kaugelst filmata, sest ligi wahid kedagi ei lastnud. Keegi ei teadnud ometi, mill ajal kuninga tütar wäljas käis. Ta käis ülepea aga wäga arwa wäljas. Seda wiisi käis mõni noormees 100 korda kuninga tütarit waatamas, ilma et ometigi näha oleks saanud.

Näkki wõiksime tähendatud kuninga tütreaga wõrrelda, kõige wähemalt ta iluduse poolest ja losjäs — wees — wiibimise poolest. Siiski ühest tükist on näkk noorte meeste wasta armulikum kui kuninga tütar. Näkk on enesele seatud aja määranud, mill ta ilmub, ei just selle mõttega, et ennast surelikkudele näidata, aga et ta korra ilmub, siis wõiwad surelikud teda näha. Näki ilmumise öö langeb Jaani öö peale. Sell öösel võib iga noormees julge olla, et näkki näha saab. Küll ei istu näkk sell öösel Pohjola neiu wiisi taewa kaare peal, kus igaüks teda võib filmata, waid jões ehk järwes warjulisel kohal kiwi

otsas, aga kes nõuuga wälja läheb näkki näha, wõib teda warjult waadata. Mõne korra näitab näkk ennast waatajale lausa; niisugusel korral käib ta mööda wett ehk sõuab lootisuga. Sagedamini istub ta ometi järwe kivi otsas ja sueb kuldhammiga wõi kuldharjaga juuksid; mõne korra peseb neid enne seda ka seebiga. Aga niisama wähe kui ükski kaine noor tütarlaps ennast riidesse panekul wõerastele armastab näidata, niisam: wähe armastab seda näkk, kes niisugusel korral alati neiulikuna tenadusena ilmub, wee hõbepeeglis ennast silmitsedes. Saab neiu-näkk seda aru, et keegi meesterahwas warjult waatab, siis kaob ta filmapilguga, kuldhammi kiwile jättes. Läheb ometi waritseja kuldhammi kiwilt enesele nõudma, pärib näkk kuldhammi rööwli kas enesele saagiks ehk kui armulikum, teeb rööwliks pika nina: nii pea kui noormees kuldhammi kiwilt tahab wõtta, libiseb see ta kae eest wette, kust ükski inimlik wõim seda enam wälja ei too.

Peale selle et näkk Janniöösel pead sueb, ilmub ta ühtlasi sugemise ajal kunstnikunagi, niisugusena kunstnikuna, et kuulsad lauljad Patti ja Lucca tema juurde wõiksiwad kooli tulla. Sest meieaegsete lauljate laul on waewalt kellegile magnetiks saanud, mis kuulmise filmapilguist kuuljat alati enese poole wedas. Küll ei keelnud see laul fireenide laulu wiisi kuulajat sealt ära minemast, aga mida rohkem aega kulus, seda imelikuma wäega wedas kuulnud laul kuuljat kuulmise kohta tagasi. Kui wana Wäinamöinen näki laulu oleks kuulnud, tõesti ta oleks ütelnud: See neiu kõlbab minuga wõidu laulma. Seda laulu wõib

peaäegu minu laulu wääriliseks arwata! — Ja selle-
jarnast Wäinämöise laulu meelde tuletawat laulu
wõis Jaaniöösel kuulda. Seda laulu kuulma mine-
mast hoiatati aga igauht, sest tawalisesti saatis
selle laulu kuulmine kuulajale suuremat hukatust kui
Wäinämöise laul uhkele Soukahaisele.

„Näki raamatus“ leiame paari D. Schantzi
üles kirjutatud lugu, (54, 63) mis jutustawad, et
näkk Jaaniöösel nutnud. Nutmist ometi tuleb hoopis
aruldaseks lugeda. Nutmise ajaks awati nääri-ööd,
aga nääri-öösel kattis jõgesid ja järwesid jää ja selle-
pärast wõis näki nutmist nääri-öösel waewalt kuulda.
Jaaniööfine nutmine jääb siis mõne iseäraliku
juhtumise süüks.

Misspärast näkk just Jaaniöösel ilmub, selle
kohta leiame rahwa suust oma jao seletust. Näkk
sündinud krahwi tütrest, kes oma lapse Jaaniöösel
ära hukanud. Warsti pärast lapse surma tõusnud
suur igatsus lapse järele näkki südamese. Lapse surma
päewal, Jaaniöösel, tulla näkk weest wälja ja otsida
lapse hauda, ilma et seda leiaks. Nii sündida iga
aasta ja sellepärast wõida iga aasta Jaaniöösel
näkki näha.¹⁾

Kui ka näkk kõige armsamini Jaaniöösel ilmub,
näitab ta ennast tihti Jaanihomikulgi. Si wiisi
lühise öö ilmutamiseks hästi ei ulata. Näkki wiisi
awaldawat muudki wee waimud Jaaniöösel ja
Jaaniapäewal oma olemist. Korra õngitseb üks mees
Jaanihomikul Mustal järwel ja saab suure tõlp-

¹⁾ Näki-raamat, 2.

jabaga haugi. Kui mees wiimaks paadiga koju hakkab jõudma, ei pease ta mitmetunnilise sõudmise peale paadiga sammugi edasi. Nägemata wäed piatwad ta paadi kinni. Alles siis peaseb ta edasi, kui tõlpsaba haugi paadist järwe tagasi laseb.¹⁾

Wiimaks saagu weel tähendatud, et näkid muulgi ajal ilmuwad kui Jaaniöösel, aga seda ilmumist ei tea keegi ette. Muuaegne ilmumine langeb kuninga tütre ilmumise liiki. Jaaniööfine näki ilmumine aga kordab ennast iga aasta; seda ilmumist läheb näkile niisama tarwis nagu inimisele hingamist. Kus siis iganes näkki teatakse asuwat, seal wõib alati Jaaniöösel ta ilmumist oodata. Kuid selle ilmumise kohta wõime wana laulikuga ütelda:

Ma kardan Danälasi, ka siis, kui nad kingitusi toowad!

¹⁾ Rõrw, Gesti rahwa muiste jutud, lk. 42—44.

IX. Sõnajala õis.

Rikkaks saada ei püüa meie aja mehed vähem kui muistsed mehed. Rikkaks saamise püüd elas muistse mehe südames niisama nagu olewiku laste südames ja kihutas muistest meest taga üht ja teist asja ette wõtma, et sihile peaseks. Muistne mees tundis õieti kolm abinõuu, kudas rikkust wõis kätte saada. Rikkust saadi kas krati, seitsme Moosese ehk sõnajala õie läbi. Kudas kratt rikkust tõi, sest annab „Krati-raamat“ seletust; kudas seitsme Moosese läbi warandust päriti, sellest räägitiwad „Seitse Moosese raamatud.“ Nende ribad siht on kätte näidata, kudas esiwanemad sõnajala õie läbi arwasiwad rikkust kätte saawat. Seitsme Moosese usku tuleb enam uuema aja luuletoodeks lugeda: wanemateks rikkuste saamise abinõuideks kui tähendatud musta raamatut piame sõnajala õit ja kratti arwama. Kudas rikkaks jääda, selle kohta pikki seletusi anda ei pidanud esiwanemad tarwiliseks; wiist oliwad esiwanemad ses tükkis targemad kui uue aja lapsed, kellele raamatuid piab kirjutatama, kudas rikkaks jääda. Meie Jürid ja Jaanid oskawad wäga

hästi raha pillata, ei oska aga raha ja rikkust hoida. Sellepärast wiist kõige pealt õpetuse raamat rikkaks jäämise kohta kirjutati.

Tundsiwad esiwanemad ka kolm abinõuu rikkaks saamise kohta, siis oli nende abinõuude muretsemisel ometigi mõnda raskust ees. Sieti ütelda, neid abinõuusi sai üsna hõlpsasti, kui aga saaja tingimisi tahtis täita. Aga siin see konks just waele tuligi. Krati muretsimine nõudis tawalisesti lepingut wanapaganaga; wanalepagan mõistis aga lepingu hinnaks werd nõuda, werega jälle müüs were andja oma ihu ja hinge wanalepaganale. Häda waral wõis wanapaganaga tehtud lepingut murda, aga see murdmine oli nagu lahing Prantslastega Mustus, lühedalt, 100 korda raskem kui lepingu tegemine. Oma hinge wanalepaganale ära müüa himustas waewalt mõni esiwanematest. Ses tükis jääwad uue aja mehed esiwanematest kaugele maha, sest uue aja mehed armastawad liig tihti wanapaganaga sõpruse seadust teha ja lubawad hea meelega ihu ja hinge wanalepaganale, et aga selle läbi enestele kasu saata. Seda ei tohi ma ometi ütelda, nagu ei oleks keegi muistne mees wanapaganaga ühendusesse astunud. Küll sündis seda muistegi, kuid ometi mitte liig sagedasti. Sellepärast siis ka krati omanikka enam aruforral leiti. Krati himustas küll igaüks, aga krati saamise eest teatud palka maksta, see nõudmine peletas suurema jao krati sootwijaid ju poole tee pealt tagasi. Krati omanikuks sai siis ainult niisugune, kes oma hinge ohwerdas, igapidi ainult langenud inimene.

Seitsme Moosese lugu ei lähe palju paremaks.

Rahwa arvamise järele seisis seitsme Moosesege omanik wanapaganaga mingisuguses ühenduses, pidi iga aasta kurja tegema, kui seda kurjategemist ja wanapagananaga ühenduses seismist ka alati selgelt küllalt silma ei paista. Olgu nüüd, et mõnelgi korda läks seitsme Moosese omanikuks saada ilma hinge müümiseta wanalepaganale, siis leiti niisugusid ometi harva. Peale selle kadusivad seitse Moosest aja jooksul ifka enam ja enam, nii et nende sootvija neid kudagi wiisi omanda ei võinud. Uusi enam asemele ju ei trükitud.

Rõigist farnastest kimbatusetest peastis ometi sõnajala õis. Sõnajala õie omanik ei pruukinud hinge wanalepaganale ohwerdada ega wanakolliga mingisugust lepingut teha. Ülepea ei nõutud sõnajala õie omaniku poolt mingisugust kurjategemist ega pandud talle muid farnasid tingimisi ette. Lühedalt: sõnajala õie omanik võis just niisama elada nagu iga muu inimene. Niisugune priius sõnajala õie pruukimises tegi sõnajala õie veel paremaks waranduse andjaks kui krati ehk seitse Moosest. Kratt oli nii ütelda wanapagana sulane; ta pidi kogu järele inimesele tööd tegema, jäi aga inimesest muidu võeraks ja oma tule pärast inimesest eemale. Suurt seitse Moosest ei võinud keegi kaasas kanda, palju enam pidi igaüks teda hoolega warjama, et waras seda kallist waranduse andjat ei peaseks riisuma ega kõrwalised inimesed lugema ja lugemisega enestele ja teistele kahju tegema.

Sõnajala õit selle wastu võis igaüks nagu armamat warandust (talismani) kaasas kanda ja talle

alati rinnal armsa aseme anda. Sõnajala õis käib
seega kõigist muudest waranduse andwatest abinõu-
dest üle.

Selle õiega tahame endid nüüd ligemalt tutwustada.

Sõnajalast räägivad rahwa wanad jutud tihti.
Sõnajala alla pueb wanapagan warjule, kui keegi
waenlane teda taga kiisab. Kas sõnajalg wanapa-
ganat tõesti sõnajala all pikse noole ja hundi hamba
eest hoiab, seda aru pole ma ometi kätte saanud.

Suuremat tähendust siiski kui sõnajalg ise nõuab
ta õis. Sõnajala õis? küsid ja. Kas siis sõnajalg
õitseb? Eks lugenud Linnee-saks sõnajalga omal ajal
mitteõitswate taimede sekka? Ja ma ei ole weel uut
looduse lugu näinud, mis Linnee kawastiku oleks üm-
ber tõuganud? Dotame weel, kuni üks uus tark tai-
metundja tuleb ja meile uut tarkust sõnajala kohta
õpetab!

Laseme Linneed oma kawastifuga Linneed olla.
Rahwa arwamine ja õpetatud meeste arwamine ei
taha ju iialgi ühte minna ja nii ka ses tükis. Ma
ei kirjuta siin ju ka mitte looduse lugu, waid kirjel-
dan ainult rahwa arwamist. Rahwa arwamine aga
paneab sõnajala õie õitsema, nimelt Jaaniõõsel. Õis
ise on enamisti nagu täheke, hiilgab ja särab nagu
tuluke pimedas. Mõne korra nimetatakse aga õit kolla-
seks ehk koguni tumedaks, wahel jälle punaseks,
wahel siniseks.

Meie ajal kirjutawad ajalehed tihti ühe wõera-
maa lille (Victoria regia) õitsemist treibhoonetes ja
soowitawad lugejatele selle lille õie waatamist. Sellegi
lille õitsemine kestab ainult lühikese aja ja juhtub

arukorral. Niisama arukorral juhtub sõnajalg rahwa arvamise järele õitsema. Kuna esimene ometi päewa ajal oma õite ilu näitab, teeb sõnajalg seda ainult õõsel ja pealegi filmapilguks. Selle eest võib aga sõnajala õitsemise aja selgesti ära määrata. Muul ajal kui Jaani kestkõõsel ta oma õite ilu ei avalda.

Sõnajala õite ilu ei ahwatle ometi inimesi nagu ülemal nimetatud võeramaa lill oma imestlemisele, säragu ta ka tulufese kombel kudas säragu, vaid see võim, mis sõnajala õies leida ja mis õiest välja läheb. See võim tuleb sõnajala õiele sell filmapilgul, kui ta ennast avab, kui ta nagu Jaani auuks Jaani tuld hakkab pidama, see on, ise nagu tuluke hakkab paistma ja särama, harwa õõtsumagi.

Seisku ka tule õis kõigest minuti sõnajala otsas, jäädawalt seisab ometi ta wägi, kui keegi juhtub õie õitsemise ajal enesele saama. Ja mis sugune on sõnajala õie wägi? Umbes niisamasugune kui seitsmel Moosel. Mis sa iganes näed ehk mõtled, kõik saad sa sõnajala õie läbi. Nagu wanal ajal prohwet ütles, et jahu wafast ega õli kruusist ei pidanud lõpema, niisama saadab sõnajala õis igale poole jätku juurde, kuhu iganes jätku soowid. Su raha ja warandus kasvab, su ettevõtted õnnistuvad hästi, su soowid lähewad täide. Hädad, kahjud ja õnnetused lähewad sinust mööda. Önn astub su uksest sisse ja jääb su juurde elama, kuna kõik muud õnne tuhatnelja taga ajawad ja taga ajades tihti kaela murawad. Paremini weel kui sarwiku kaapkübar Kalewipoja käes soowisid täidab, täidab seda sõnajala õis, sest ta teeb omaniku ühtlasi ka nägemataks.

Ragu Siegfried Sakslastel udumütsi (Tarnkappe) abil ennast nägemataks moonday, nii wõib sõnajala õie omanik ka teha. Ta wõib igale poole fiske minna, kuhu iganes tahab: keegi ei näe teda. Selle asemel näeb ta aga kõik. Sajafilmaline Argogi ei jõua nii palju ära näha kui sõnajala õie omanik oma kake lihtsfilmaga.

Noortele tütarlastele oli õis suureks hirmutuseks. Hoidis õie omanik õit aga neiu poole, siis pidi neiu iseenestest ju seda meest armastama, kui ta teda muidu ka teab kudas wihtab. (D. Bruhl Metsikust.)

Mitte ainult kõitnägewaks ei saanud sõnajala õie omanik, waid niisamutigi kõittheadjaks ja kõikmõistjaks. Ei mõistnud ainult inimeste keeli, waid mõistis ka lindude, loomade ja putukate keeli. Sai koguni sellestki aru, mis puud oma kohisemisega kõnelesiwad. Kas sõnajala omanik aga ka wete kohisemist mõistis, selle kohta puuduwad mull teated. Seegi aga aitab ju, et ta kõik muud keeled ja tuulegi kohina mõistis ja rahaaugudki ära teadis.

Mõnel noorel lugijal läheb juu seda lugedes wist üsna wefifeks, mõteldes: Ma pian aastate kaupa wõeraid keeli õppima ja ei oska neid weel fiske! Oh et mull niisugune hea keelemeister oleks, kes mullegi ühe öõga keeled kätte õpetaks! Piaksin minagi ometi kena sõnajala õie leidma! — Ei ole ja tänini sõnajala õit leidnud ega keeli weel Saaniööga kätte saanud, siis tuleb see wist fesk, et ja sõnajala õit Saaniöösel hoolega ei ole otfinud ehk et — õis sugugi enam ei ilmu. Üks neist kakest põhjustest ei ole sinu õppimise waewa sellepärast weel lõpetada jõudnud.

Kui sa aga iga päew tegeluse ja nägeluse waral otšid, tunned ehk ometi ennem die kasu kui ainult Jaaniööfistel otšimistel.

Läki ometi sõnajala die enese juurde tagasi.

Me võime ütelda, et sõnajala die omanik nagu uus Elias ehk Elisa meie filma ette ilmub, prohveti tegusid teeb ja prohveti nägemisi näeb. Mis wäge piibel prohvetitest teab, seda luuletab rahwas sõnajala die omanikule. Kuid siiski võidab prohwet sõnajala die mehe ära. Prohwetid häratawad surmuidki üles. Surnute üleshäratamist sõnajala die abil selle wasta pole ma tänini weel kuulnud, tegi öis muidu imesid mis tegi.

Kui nüüd sõnajala öis niisugust üliloomulikku võimu awaldab, mis ime siis, et tuhanded filmad ta poole waatafiwad ja tuhanded käed teda noppima ruttasfiwad. Siiski hõlpsalt alati sõnajala öit kätte ei saadud, kui nimelt keegi selle tahtmisega metsa läks, et öit koju tuua. Palju hõlpsamini läks asi sell lorda, kes kogemata sõnajala öiega kokku juhtus. Tihti kuuleme lugusid, et keegi Jaaniööse läbi sõnajalgade sammus ja sõnajala öis, ilma et sammuja die peale sugugi mõtles, talle iseenesest saapa säärde, kinga ehk wiisu wahale sattus.

Kui ka önn seda wiisi ilma ootamata kellegile otsekui taewast sülle langes, ilmus alati sedamaid waenlane öune ära rööwima. Nagu wanapagana peapüüd ikka selle peale käib inimest önnetuks teha, nii ilmub see püüd ka sõnajala die kogemata leidmisel. Wanapagan katsub ühte lugu öune leidja käest ära rööwida.

Ülepea nähikse wanapagan sõnajalgu iseäraliku hoolega filmas pidawat. Enne nimetasin ju, et rahvasuskus sõnajalgu wanalepaganale warju andiwat. Mis ime siis, kui wanopagan omalt poolt hoolega sõnajalgade järele walwas, nimelt weel Saaniöösel, mill sõnajalgadelt õnne wõis leida! Suhtus keegi kogematagi sõnajala õiega kofku, siis katsus wanapagan niisuguselgi korral inimest õnnest ilma jätta.

Niipea kui sõnajala õis kogemata kellelegi omaks saanud, astub wanapagan warsti õnnega kofkusaaja juurde õit enesele nõudma. Wahel katsub ta hirmuga, wahel armuga, wahel ähwardusega, wahel tõotusega. Mõnegi korra sattub ta inimesega waidlusesse, kui oma tagasi nõuab, aga inimene sugugi ei aima, et ta sõnajala õie omanikuks saanud. Lõõb keegi kartma ja annab wanalepaganale õie käest ära, siis kingib ta ühtlasi ka suure õnne, mis talle ilma ootamata ja teadmata saagiks langenud.

Mõnel arukorral peaseb sõnajala õie leidja ilma wanapagana kimbatufeta koju. Su wanalepaganale niisugusel korral sõnajala õie kadumine filmapaari wahele jääb. Heaks abinõuiks õnnelikult koju peasemiseks kiidawad Säwlased tagaspidi käimist.

Seda suuremaid takistusi oskab ometi wanapagan walmistada, kui keegi läheb sõnajala õit otsima. Ühele dietoojale arwas wanapagan ühesuguseid, teisele teisesuguseid takistusi wälja. Ülepea tuleb nende takistuste arwu leegioniks lugeda. Wanapagan oskab peale selle sõnajala õie otsija filmi ära moondada, nii et otsija takistusi sealgi nägi, kus neid olemaski polnud. Jões ja järwed ja kraawid toob wanapagan

ühele ette, teisele jälle mäed ja orud, kolmandale läbipeasemata laaned ja rägastikud. Kes wanapagana wigurisi ei tunnud ja nende wasta aegsasti abi ei otsinud, pidi alati tühjalt tagasi minema, ilma et õit nähagi saanud.

Nupumehed teadsiwad ometi, kudas wanapagana takistustest hoolimata sihile peaseda. Nupumehed läksiwad enne Jaaniõhtut furnuaiale, otsisiwad seal wanu furnukirstu lauatiükfisiw oksa aukudega ja neist oksaauklistest furnukirstu lauatiükfideist walmistasiwad nad enestele prillid. Need prillid nina peale ja siis metsa. Need prillid näitasiwad maailma õiges olekus ja häwitasiwad sedamaid wanapagana filma moondamised.

Tõudis õie otsija õnnelikult sõnajalgade juurde, ei lõpenud sellega siiski weel wanapagana tembutamised. Õie otsija pidi hoolega walwama ja ennast õie ilmumise wasta ette walmistama. Kartma ei tohtinud õnne otsija lüüa, ehk ta jäi kõigest ilma. Sest natuke aega enne sõnajala õitsemist kuuldi hirmust mürimat, hulumist ja hammaste kiristamist. Tihti tuli wanapagan karja sulastega õie otsijat sõnajala juurest ära hirmutama.

Et nüüd wanapagan õie otsijat enneaegu sõnajalgade juurest ära ei ajaks, pidiwad jälle tembud aitama. Wiljandimaal tehti mõne korra sõnajalgade juurde tuli ülesse, ja pandi lina ümber sõnajala. Selle peale hakkas otsija piiblit lugema, hoidis ühe käega piiblit, teisega aga mõõka. Nii oodatud kuni sõnajala õis lina peale langenud. Jälle teisel Wiljandimaal heitnud õieotsija esmalt ise sõnajalgade

juurde pikali ja laotanud selle peale kaks tasku rätikut ühe teise peale maha. Riipea kui õis rätiku peale langenud, pidanud õie otsija rätiku ruttu kottu mässima ja rätiku kõige õiega tasku pistma. Õie langemisega rätiku peale läinud õö kohe walgemaks kui päew. Keegi muu ei näinud seda walgust ometi kui ainult õie otsija. (H. Jaanson W. Tenasfilmast.)

Läänlased jälle tarwitasiwad iseeneeste warjamses wanapagana, tontide ja mõnesuguste kurjade elukate wasta sõnajala õie püüdmisel teisi abinõusid. Õie otsija wõttis pika ridwa, pani pastlandõela selle otsa ja hakkas sellega sõnajalgade ümber ringisid tegema. Mida pikem rittw, seda parem. Sarnase ridwaga tegi ta kolm ringi, üks ikka suurem kui teine. Kui nüüd wanapagan ise ehk ta sulased õie otsijat tuliwad sõnajala juurest ära ajama, ei peasnud nad ringide pärast ometi mitte otsija kallale. Esimesest ringist kargas mõnigi waenlane weel üle, aga teine ja kolmas ring hirmutasiwad hirmutajaid endid tagasi. Wähemate ringide ajal peasis waenlane üsna õie otsija ligidale, suuremate ringide ajal pidi ta palju kaugemale eemale jääma. (S. Prooses Nigulast).

Järwamaal tehafe niisama ringisid nagu Läänestki. Järwas lisatafe tingimisele weel juurde, et ringide tegemises kadakast keppi piab wõetama ja sellega kolm kriipsu enese ümber weetama. — Teisal Järwamaal ei arwata kadakasest kepest weel küll saawat. Ringid tulewad mõõgaga teha. Nagu Wiljandi-
maal wõeti siingi walge lina kaasa. Mõõga kohtamaks peale selle weel tingimine, et kirikuõpetaja

mööda enne sõnajala juurde minemist pidi õnnistama. (R. Kuusik Amblaft).

Emajõe ümberkaudu mindi lauluraamatuga sõnajala juurde ja lasti sõnajala õis lauluraamatu peale langeda. Lauluraamat pidi wanapaganat die otsijast eemale hoidma. Mõnikord tarvitati jälle piiblit.

Sai die otsija wiimaks õnnelikult die kätte, ei lõpenud sellega ometi veel wanapagana tagakiusamised. Nagu kogemata leidja käest katsus ta ka otsija käest õit ära riisuda ja enam veel kui esimese käest. Küll katsus ta wägisi wõtta, küll kawalu-sega. Mõne korra püüdis otsijat hirmutada, et otsija die käest maha wiskaks. Korra moondab ta õnne otsija filmi, nii et see westekiwi pea kohal willase lõnga küljes näeb rippuwat, korra loob ta muid hirmutusi. Seletamata jätab rahwas ometi, miks sõnajala õis uue omaniku filmi lahti ei teinud, see õis, mis muidu ju õit teada andis, mis iganes sündis. Wõi ei jõudnud õis omaniku käes veel nii ruttu oma wõimu awaldada? Olgu, kudas oli, iga-pidi ei lasknud wanapagan õnne saajat nii hõlpsalt minema. Sagedasti effitas ta die leidja ära. Kudas see wõimalik oli, selle kohta ei saa me jällegi wastust, sest talwalifesti peasõis effija koha õigele tee-le. Eht tuleb seda nii mõista, et wanapagan küll katsus effitada, aga die mõju koha jälle õigele tee-le juhatas. Siiski iga korra ei awaldanud die wägi ennast nii ruttu. Korra läks keegi sõnajala õit tua takka aiast tooma. Teades, et wanapagan püüab die toojat ära effitada, wõtnud mees niidi kera, sidunud ukse lingi külge ja läinud niiti keraft ära arutades sõna-

jalgade seffa tua taha. Aga mis teinud wanapagan? Ta wõtnud lingi küljest niidi lahti, wiinud seitse wersta sealt eemale ühe mäe peale ja sidunud sinna juure kuuse otsa. Mehel tegemist küll, enne kui koju jõudnud.¹⁾

Tihti tarwitas wanapagan paremat kawalust. Ta moondas ennast õie leidja isaks, emaks, wennaks, õeks, naeseks, lapsesks ehk muuks sugulasesks, wahel mõisa herrakski, ja palus leitud õit näha. Õie leidja ei teadnud oma sugulast sugugi karta, seda enam weel, et wanapagan tähendatud inimese äältkki oskas järele teha. Hea meelega näitas õie leidja omakstele leidust, aga sellesama filmapilguga kaotas ta oma kalli waranduse. Nagu õhk kadus leidja sugulane kõige õiega. Kurwa meelega jäi kaotaja weel kadunud warandust taga waatama. Mõne korra moon- das leidja isa, ema j. n. e. diesaamisega ennast jäneseks ja lipsas õiega metsa. Siis läksiwad leidja filmad küll lahti, aga mis see enam aitas! Sage- damini weel kui jänese kujuk kaob wanapagan konna näol saagiga. Wähest tuleb koguni konna näol saaki rõõwima.

Üks jutt, mis Kadajas Mõost üles kirjutanud, teab, et wanapagan oma käega õit lauluraamatu pealt ei wõtnud, waid palunud, et seda tema kätte antakse. Muidu aga wanapagan niisugust alandust ei tunnud, et enesele palus õit anda. Palju enam kähmas kätte, kust aga sai. Ehk tuleb seda wiimaks tähendatud juttu nii mõista, et wanapagan lauluraamatu

¹⁾ Reljas Rahwa raamat № 35.

mõju pärast õit ära ei tohtinud võtta. Kus ometi lauluraamat puudus, seal fiskus wanapagan õie tihti wägisi käest ära. Lääfiwad wanapagana kõik katsed nurja, siis saatis ta mõnda korda waresid, hakkisid ja kullisid oma karjumisega sõnajala õie wiijat koju saatma.

Niipea kui õie leidja koju jõudis, peasis ta tavalisest wanapagana tagakiusamiste eest. Siiski mitte aina. Tunti korde, mill wanapagan weel mõne aja pärast õit tuli enesele nõudma, kui seks paraja aja kätte arwas tulewat. Seal moondas ta ennast jälle konnaks wõi muuks ja katsus saagiga oma teed minna.

Kes ennast aga kõigist wanapagana kiusatustest ei lastnud eksitada, waid ette waatas ja sõnajala õit nagu filmatera walwas, selle käsi käis sõnajala õie abil ütle mata hästi ja ta sai kõik, mis iganes soowis.

Wiimaks pian weel üht kunstlikku sõnajala õitsema panemist nimetama, kellest Wiedemann räägib.¹⁾ Tema ütlemise peale piab nii kaugele raba peale minema, et enam kufelaulu ei kuule, ja seal enese ja sõnajala ümber ringi tegema. Siis ajada sõnajalg kollase õie wälja. Wiedemann ei nimeta, et see Jaaniöösel piab sündima, waid ülepea öösel. Et aga sõnajalg muul ajal kui Jaaniöösel õitseb, ei ole ma muidu weel kuulnud. Peale selle jääb weel seletamata, kudas sõnajalg raba peale saab. Dige raba peal pole ma iialgi weel näinud sõnajalgu kasvawat.

¹⁾ Wiedeman, Aus dem inneren und äußeren Leben, lt. 447.

Nii palju imeasju ka meie rahwas sõnajalast teab jutustada, ei ole sõnajala imetvæe usk ometi mitte meie rahvaluule leidus. Palju enam piame seda ühiseks Slaawlastega ja Germanlastega arwama. Peaaegu kõik seda, mis meil sõnajala õie kohta usutakse, usuvad ka Slaawlased, nimelt Wenelased. Wenelastegi arwamise järele õitseb sõnajalg Jaani kesköösel, õitseb nagu tuluke heledas leekides.. Kell õis, sell raha ja wara, kõik tundmine ja teadmine. Õie otsija piab Jaani kesköösel metsa minema ja seal enese ümber ringid tegema. Niisama nagu meie rahwas, usuvad Wenelased, et wanapagan õie otsija kallale kipub. Nudist leiame nii palju, et wähe enne õitsemist sõnajalg ise hakkab liikuma ja kargama ja wiimaks koguni ratast ringi jooksuma. Ometi liigub ja kõigub sõnajalg ühes Laiuselt kuulnud jutust. Selle peale kuulub metsast imelikka ääli, mis iga silmapilguga waljumaks lähewad. Walju pauguga kargab selle peale sõnajala õis lahti ja särab nii heledasti, et silmad üsna pimedaks lähewad. Õis hakkab sädemeid wälja ajama; neid sädemeid piab waha tüfiga kofku korjama.

Germanlased jälle usuvad sõnajala õiest, et ta nägemataks teeb²⁾) ja soowisid täidab, siis niisama nagu meie rahwas. Muudu aga teatwad Germanlased weel mõndagi sõnajala kohta. Kes sõnajala peale astub, ilma et sõnajalga ise näeks, selle efsitab sõnajalg kohe ära. Silmapilguga katab sõnajala peale

²⁾ Wõrdle Shakespeare, Heinrich IV, I, 21.

astuja tee ja raja käest ära. Germanlaste arvamise järele kuusawad sõnajala õie wõi õigem seemne omakirikku wähem wanadpaganad taga kui ussid. Ussid hakkawad seemne wõtjat taga ajama ega jäta enne järele kui wõtja seemne enesest ära wisanud. Sellepärast nimetawad Sakslased ja Rootslased sõnajalga tihti ka ussirohks ehk ussiwitsaks (ormris.)

X. Misspärast Jaanipäewa nii tähtsaks peetakse.

Su enne sai tähendatud, et meie rahwas jõulu ja Jaanipäewa kõige suurema auu sees piawad. Et jõulust nii suurt lugu peetaks, selle wasta, arwan ma, ei hakka keegi waidlema. Aga missuguse õigusega astub Jaanipäew jõulu kõrwa? Eks walmistanud ometi Johannes Jeesusele teed ja teinud rahwale wägewasti jutlust? Eks walgustanud Johannes nagu koit maailma ja kuulutanud päikese tõusu?

Kui tuli ööse pimesas,
Nii paistis Johannes;
Kui tuli päewa tõusmises,
Nii kustus Johannes.

Ei pärispäike polnud ta,
Waid kes sest tunnistas,
Et päike pidi tõusema
Kes ilma walgustas

laulab Jannseni ¹⁾ Johannele kohta. Eks anna see põhjust küllalt Johannele sündimise mälestuseks Jaani-

¹⁾ Eesti Laulid, 37, 2.

päewa pühitseda? Jeesuse ülestõusmine ometi piaks palju tähtsam olema kui Johanneese sündimine. Ehk jälle: eks ole Peetrus, Paulus ja apostel Johannes niisama tähtsad mehed nagu ristija Johannes? Küll ei walmistanud nad Jeesusele teed, aga küll jätkasiwad nad Jeesuse tööd. Miks ei pühitse me nende sündimise päiwi niisama pidulikult nagu ristija Johanneese sündimise päewa? Suurem jagu ei teagi tihti, mill nende apostlite nimepäew kalendris seisab. Miks nüüd ühele nii suurt auu ja teistele ei sugugi, kuna kõik ju ometi nii ütelda ühel pulgal seisawad? Asutume sammu edasi ja me näeme, et näituseks suurem jagu Slaawlasti apostlid ülemaks piawad kui ristijat Johannest. Peetruse, Pauluse ja Johanneese nimepäiwi pühitsetakse Greeka kirikus kõiki, Johanneese sündimise päew ei seisa aga sugugi pühana kalendris. Mine Jaanipäewal Benemaale ja sa näed, kuda rahwas igal pool tööd teewad just nagu argipäewal. Sa meie rahwa seas Jaanipäew äristi jõuluga ühel auujärjel? Johanneese auustamine ei wõi siis kudagi wiisi Jaanipäewa tähtsust ära seletada.

Rahwas teab Johanneese sündimise kõrwal Jaanipäewa kohta weel teise seletuse, mis sugugi piiblistse ei puutu, waid ainult meie rahwa muistsesse aega. See seletus piab Johanneesele nagu tuuks appi astuma, nii et siis kahe põhjuse pärast Jaanipäew suurema õigusega oma auukrooni wõiks kanda.

Rahwa seletus Jaanipäewa pidamise põhjuse kohta käib nii: Korra elanud meie maal üks noor rikas kuningas. See kuningas näinud Islandi küniga

tütar. See olnud kuningale nii meele järele, et ta selle kohe enesele kosinud. Tüki aja pärast purjutanud noor kuningas mõrvoja järele: tahtnud teda kodufanaks ära tuua. Aga kuninga waenlane hirmus nõid pannud mere mässama, nõnda et laew wiimaks talju otja hufka läinud. Kuningas peasnud ometi eluga tühjale saarele.

Seni oodanud kuninga tütar Islandis peigu enese järele, aga ilma asjata. Wiimaks jaanud peiu kurwa juhtumist kuulda. Sedamaid neiu nõuu peetud. Lastnud enesele tubli laewa ehitada, purjutanud laewaga tühjale saarele ja peastnud peiu sealt wangipõlwest.

Kohe alanud tagasisõit peiu koju. Küll pannud nõid mere weel hirmsasti mässama, aga maru ei mõjunud see kord midagi. Õnnelikult jõudnud noor paar sihile. See sündinud just Jaanipäeval. Kodumaa pinnale astudes lastnud peig laewa põlema pista ja põrmuks ära põletada, et laew neid kusahile enam ära ei wiiks.

Õnneliku kodumaale tagasijõudmise pärast hakanud rahwas tagasi jõudmise päewa — Jaanipäewa — iga aasta suure auuga pühitsema ja laewa põletamise mälestuseks Jaanitulesid põletama ja mere sõidu meelbetuletuseks kiikuma. Kiik tuletada laewa meelde, kiikumine aga mere laenetamist.

Nii muistne jutt Jaanipäewa alguse kohta. See muistne jutt ilmub meile mitmes teisindis; Islandi asemele astub mõni kord Rootsi ehk kaob kohanimi hoopis ära.

Kas jääb see teine seletus armustuse puhastuse

tule ette seisma? Waewalt. See seletus teeb Jaanipäewa nimelt meie rahwa piduks, kuningas oli meie maa kuningas ja astus meie maal oma noore abikaasaga kaldale ja meie esiwanemad hakkasiwad laewa põletamist nähes Jaanituld tegema. Paraku ei tohi ma aga Jaanipäewa millgi kombel ainult meie rahwa piduks tunnistada. Jaanituld teetwad meie naabrid Lätlased ja Soomlased, Jaanituld tunnewad ka Sakslased ja Skandinawlased. Mis puutub meie kuninga laewa põletamine neisse, nimelt weel neisse, kes mitme maa ja wee taga elawad? Tõesti, see seletus nähafe enesele Nebukadnetsari kuu jalgu omandawat: nõrgad jalad ei kannu suurt pead ära.

Tertse kuninga poja ja tütre lugu nähafe alles uuemal ajal meie rahwa sekkä istutatud olewat. Wiist tunneb meie rahwas tähendatud lugu alles sest ajast saadik, kui lugu G. Wäänja „Wanades pärlites“ 1870 ilmus. Nimetatud raamatust tungis jutt rahwa sekkä, nii et lugu „Esiwanemate waranduses“ juba rahwa jutuna meie filma ette astub ja hiljemgi weel mitmes teisindis on kirja pandud. Kui G. Wäänjas lugu ise ei luuletanud, laenas ta teda wiist Germanlaste käest. Lugu tuletab meile elawalt Balduri lugu meelde, kell laew just Jaanipäewal ära põletati. Wahe ilmutab meile mõlemate lugude wahel ses tükis, et Balduri laewaga Baldur isegi ära põleb, Wäänja lugu aga kuninga tüdrit ja poega õnnelikult laskeb edasi elada.

Me piame siis Jaanipäewa suure päraliseks pühitsemiseks muid põhjusti otsima. Jaanipäew langeb ju ise pööripäewaga ühte. Esiwanemad paga-

nuse ajal ei teadnud Jeesuse ega Johannese sündimiseft midagi ega pühitsenud seega ka sarnasid sündimise päevi, küll aga pühitsesivad nad umbes jõulu ja Jaanipäewa ajal muud pidusid, nimelt pööripäewi, iseäranis talist ja suist pööripäewa. Suur pidu päew jõudis kätte, kui Koit ja Hämarik ühele teisele kätt andsid, kui öö looja minewa ja tõuswa päikse wahel otse nagu ära kadus. Noor ja wana rõõmustas walguse wõidu üle ja rõõmustades muutus suine pööripäew täielikuks lõbu ja rõõmu piduks. Küll ei paistnud päike 24 tundi ühte järke nagu Awasaksal, aga Munamäel wiibides arwasivad mitmed ühel ajal looja läinud päikese ja koidu kiiri nägewat. Hämarikule ja Koidule taheti nagu appi tulla; tuled tehti ülesse ja katsuti ööd Awasaksa öö sarnaselt teha, ainult selle wahega, et tuled päikest taewa serwale tuua ei suutnud. Walguse täie wõiduga oli kewade muidugi oma iluga täie wõidu saanud; terve maailm seisis nagu mõrsja ilu ehtes ja tuhat suul hõiskasivad linnud rõõmu lugusid. Kewade täielikku wõitu walju talwe üle ja walguse wõitu pika pimeduse üle pühitses terve loodus ja sest looduse pühitsemisest wõtsiwad inimesedki osa, ei liki meie maal, waid igal pool põhjamaades, kus wõitlus talwe ja sui, pimeduse ja walguse wahel elawalt nähtawale tuleb. Inimene, kes loodusega käsi käes elas, pidi oma rõõmu looduse wõidu üle üles tunnistama. Küll teati, et see rõõm ainult ürikese aja kestab, aga wõitu kätte saades ei hakanud keegi Till Gulenspiegeli wiisi nutma pea nähtawale tulewa pimeduse ja talwe wõimuse pärast, waid

maitsti õnne ja rõõmu, nii kaua kui rõõmu aeg kestis, nagu meie aja noored: Olgem rõõmsad alati kuni noored päewad.

Talisel pööripäewal selle wasta mõteldi wähem olewiku kui tulewiku peale. Olewik oli küll pime ja tume, aga teade, et parem, selgem tulewik tulemas, pani südamed rõõmustama ja suud hõiskama. Suisel pööripäewal, kesksui pidul seisis jälle ainult kätte saadud õnn filma ees.

Mõni mõits siin ometi wasta rääkida: Saanipäew ei lange aga ju pööripäewaga sugugi ühte. Wäga õige! Jõulud talise pööripäewaga ka mitte, waid nimetatud pühade ja pööripäewa wahel leiame ligi paarinädalise wahet. Siiski ilmub see wahet ainult filmakirjaks. Waganuse lõpul ja risti usu tulekul saadi sest wähest wäewalt aru. Me piame oma puudulikku kalendrit kõige pealt meelde tuletama, Juuliusse kalendrit, mis õigest kalendrist 12 päewa maha jäänud. See kalendrist ilmaaegsed wahet päewad maha ja kohe näed, et suine pööripäew Saanipäewaga peaaegu ühte lähed, niisama taline pööripäew jõuludega. Arwame pööripäewa läbisegamini 10 Juuni kuu päewa peale ja arwame sinna 12 päewa juurde, mis me õigest kalendrist järele jäänud, siis jõuame kohe kui ka mitte Saanipäewa, siis ometi Saaniöö juurde. Ja ilmugu ka päewa ehk kahe päewa pikkune wahet pööripäewa ja Saanipäewa (ütleme ka jõulu) wahetele, siis ei tähenda see ometigi midagi: Kui suine pööripäew kätte jõudnud ja päike oma kõrgema seisukohale peasnud, ei hakka ta järgmisel filmapilgul kohe weel wajuma,

waid seisab palju enam natukesel aega wagusi. Me võime päikest suisel pööripäeval taeva alla lastud raketiga võrrelda; rakett, mis siamaale tõusis, nähts kõrgemat tõusu tippu kätte saades filmapilguks seisma jäävat enne kui alla hakkab vajuma. Nja ratas on pööripäeval nagu natukeseks ajaks seisma jäänud, „ajale nagu pragu või lõhe sisse tulnud, lõhe, kelle vahelt igatvane aeg oma imedega vaatab.“ Muidu tuleb veel tähendada, et katoliku kirik iseäraliku hea meelega paganuse pühapäivi ristiusu pühadega katsus ühendada. Kus paganuse pühad aja poolest ristiusu pühadega vähägi ühte sündisivad, seal katsusivad preestrid neid ühendada. Seda viisi lootis katoliku waimulik seisus ristiusu pühapäivi hõlpsamalt maad võtawat, paganuse jälgi aga arwas ta aja jooksul kergelt kaotada võivat. Kui hästi see lootus täide läks, seda tunnistavad tänini alal hoitud paganuse pühade jäljed. Niisugune pühade kokkusulatamine sündis katoliku kirikus suise pööripäewaga ja Jaanipäewaga ja talise pööripäewaga ja jõuludega. Kuid katoliku usk ei jõudnud paganuse jälgi kaotada ja puhastatudki usk on alles praegusel aastasajal hävitamise mõju hakanud atwaldama.

Siiski mitte üksi rõõmu pidu ei pühitsetud pööripäeval, waid me näeme päeval veel teise, jumalateenistuse külje. Küll ei paista jumalateenistuse külge meie rahwa kombetest nii selgelt filma, aga seda rohkem leiame sest jälgi teiste rahwaste mythologiast, kes meie rahwaga ühel ajal päikese võidupidn pidasivad. Germanlased pühitsesivad pööripäewa ühtlasi päikese jumala Balduri auuks ja ohwerdasivad sell

päewal Baldurile mitmesugusid ohwreid. Nad tunnis-
tasiwad oma ohwritega päitese jumalale nii hästi
tänu siamaale saadud heategude eest, kui atwalda-
siwad Baldurile ühtlasi oma palweidki, et see neid
edespidigi kõige kurja ja kahju eest hoiaks. Slaawlased
jälle nimetawad Saanipäewa Rupaala piduks. Rupa-
lat aga pidasiwad nad wiljakaswu jumalaks ja
ohwerdasiwad temale hea wilja saagi pärast. Enam
kui 100 aastat tagasi auustati Rupaalat mõnes
kohas weel õige kangesti. Ahtõirkas nähti Ahtõirka
waimuliku walitsuse protokollide järele ¹⁾ weel 1769
Rupaala kuu naesterahwa riides, pärjad peas, pun
oksad ümber; kuu ees laual seisis klaas ohwri jooki;
kaugemal seisiwad tütarlapsed ja laulsiwad Rupaala
auniks laulusid. Muijal Wenemaal ei ole aga mõnel
ajal enam Rupaala kuu nähtud, küll teda aga muidu
auustatud, aga mitte üksi Wenemaal, waid ka Böömis,
Määris ja kus mujal Slaawlased asuwad. Peeter
Suure ajast räägitakse, et wersta 10 Peterburist
kaugel Narwa maantee ääres suur pärn kasvab,
sell all Saanitule ääres terve õõ tantšiti ja wiimaks
walge kuff tulde wisati. Neid Saanitule pidajaid
piame ometi Soomlasteks lugema, sest et nimetatud
päik Soomlaste asupaikadesse — kõige wähemalt sell
ajal — langeb. Muijal heitsiwad Wenelased pärgi
Saanitulesse.

Kui ka Rupaala wilja kasvuw jumala nime kannab,
ei unusta Slaawlased päitest hoopis ära. Palju
enam räägitwad nad, et Saanipäewal päite oma

¹⁾ Киевская Старина 1897.

riigist, kolm hoost ees, wälja sõidab: üks briljandi-, teine kuld-, kolmas hõbe-hobune. Päike sõidab Jaanipäew oma abikaasa kuu juurde wõeraks ja pillub sõites taewa tule sädemeid täis.

Saagu weel nimetatud, et meie naabrid Lätlastedki Jaanipäewal wilja kaswu jumalat Lihgot auustawad ja talle oma lauludes Lihgo! Lihgo ühte lugu laulawad. Ühtlasi piawad Lätlasted oma Lihgot ka weel sui jumalaks.

Waatame, kuhu waatame, Germanlaste ja Slaawlaste seas ja osalt Romanlaste hulgaski leiame eba-jumala auustamise jälgi Jaanipäewal. Meie rahwas ohwerdab küll Jaanipäewal, aga kellele, seda ta enam ei tea. Pärnumaal nimetatakse ohwri saajat Pelliks, aga nagu ju teisel tähendatud, tuleb piibli Pelli laenuks lugeda. Palju enam piame tunnistama, et meie rahwas ohwri saaja nime ammu ju unustanud, ohwrit ennast ometi suuremal ehk wähemal mõõdul alal hoidnud. Kui kõik rahwas Jaanipäewa ajal oma jumalatele ohwerdasiwad, siis piame oletama, et et meie esiwanemad kellelegile oma ohwreid määrasiwad. Seda wõime waewalt uskuda, et esiwanemad ohwerdama hakkasiwad, ilma et teadsiwad, kelle käest neil selle eest abi loota oli. Kellele ohwerdasiwad nad aga? Slaawlaste Rupaalat ega Lihgot ega Germanlaste Balduri nad ei tunnud, weel wähem Romanlaste Apollot. Ohwerdasiwad nad siis Koidule ja Hämarikule? Mingisugused ained ei anna tunnistust, et Koit ja Hämarik meie esiwanemate käest ohwreid nõudnud ehk et neid jumalateks peetud. Pealegi etendawad, kui luba nii ütelda, Koit ja Hämarik

ainult üht päikese tegemise külge, mitte aga terwet päikese olemist. Iseäralikku päikese jumalat, nii palju kui praegu teame, meie esiwanemad ka ei tunnud. Kalewipoeg räägib ainult päikese, kuu ja tähe pojast, kes Salmele kosja tuliwad. Neid wõiksimel küll kõrgemateks olemisteks tunnistada, kuid nende jumalus ei ilmu meile kusagiltki. Tõsi on, Soomlased nimetawad oma Päiwätäre ja Kuutare jumalateks, aga need jumalad ei lähe minu nähes kõrgematest olemistest sugugi lahku. Mina omalt poolt oleksin neid ennem walmis wahewormideks jumalate ja inimeste wahel nimetama. Iga pidi ei auustanud keegi kuu ega päikese poega ega Kuutare ja Päiwätäre jumala kombel. —

Niisama wäha kui päikese ja kuu pojale — ehk poegade isale — ohwerdamist usume, wõime uskuda, et ohwer Kõu ja Pikri kohta käinud, kui wiimsed ka müristamise üle walitsesiwad ja Saanituli omalt poolt selle wasta abi pidi saatma, et wälf lahju ei teinud. Kohta, kus Saanituled tehtud, ei puutunud rahwa arwamise järele enam wälf. Saanituli puhastas paiga nagu kõigest roojusest ja pani sellele iseäraliku pitsari märgi peale. Gutslassi üles kirjutatud tuttawas „Woodsa Pikker“ nimelises palwes hüüatakse küll Pikrit appi, aga tõe pärast käib see palwe ometi, nagu Castrén ju omal ajal õieti tähendanud, Wanaisa, Uku kohta. Puuduwad meil ka selged näpunäited, tahaksin ma siiski hea meelega oletada, et kõik Saanipäewased ohwrid Wanaleisale, Ukule ohwerdati. Temap see ju oli, kes Kõu ja Pikri saatis müristama, temap, kes Koidu ja Hämariku

üht teist vaatama läkitas, temap, kes igapäew päikese paistma ja kuu kumama pani, temap, kes kõiksugu õnnistust andis. Mis ime siis, kui esiwanemad päikese wõidu pidul teda oma ohwritega meelde tuletasiwad? Ometi jääb see ütlus ainult oletamiseks, sest ta tõendusels puuduwad olewifus ained.

Rõigil tähtsamatel ohwritel tarwitati muistsel ajal tuld, nimelt, kui ohwer jumala kohta käis. Ju Grimm¹⁾ näitas omal ajal kätte, et Jaanitulefid mitte ainult rõõmutuledeks ei tule lugeda, waid et nad palju enam ohwerdamise kohta käiwad. Ja seda Grimmi ütlust on hilisemadki uurijad omaks tunnistanud. Ohwerdamise pärast tehti siis esialgu Jaanituli ülesse, ühtlasi taheti aga uut püha tuld saada. Jaanituld ei süüdatud seepärast tawalise tulega põlema, waid tuld selle ohwri põletamiseks taheti nii ütelda kunstlikul wiisil saada. Raht puutükki hõeruti nii kaua teine teise wasta kuni nad põlema läksiwad. Siiski nõuab niisugune tule saamine liig palju waewa. Nagu Kuhn²⁾ kätte näidanud, tarwitati Jaanitule tegemiseks natuke kergemat abinõuu. Puuratast hakati puutelje ümber nii kiiresti ümber keerutama, et see wiimaks tuld wõttis. Seda keerutust tuletab praegu weel mõnes kohas rattarummune Jaanituli meelde. Tõrwatud rattarumm pistetakse ridwa otsa ja süüdatakse põlema. Wanal ajal aga pandi alles Jaanituleks niisugune rattarumm, mis iseenesest põlema läinud. Samast iseenesest sündinud tuld peeti pühaks tuleks; püha tuld wiidi koju kaasa ja katsuti kuni

¹⁾ Deutsche Mythologie.

²⁾ Herabkunft des Feuers.

tulewani aastani alal hoida. Püha tuli pidi maa-
pealse tule häda ja kahju eest hoidma. Tahtmata
tuleb meil siis Maroni tuli meelde, niisama katolik-
laste lihawõtte tuli, mis terasega ja taelaga elusse
häratati. Seda tuld hoiti niisama aasta otja ala lja
rahwas pidas teda nagu Moosese kibuwitsja pöösa tuleks.
Weel usuti niisugusest pühast tulest, et ta kõik roojust
pidi häwitama ja kurjust kaotama: sellepärast siis ka
kari tule juurde aeti, nõidade kadumist tule ligikonnast
loodeti, wilja ja rohu kaswamist suitsu laialelagu-
nemise ringkonnast arwati j. n. e. Mis head iganes
Jaanitulest oodati, juurdub kõik tule pühaks pidami-
ses; see tuli oli otse kui Jumala käest jaadud ja seda
tuld arwati seega siis ta jumaliku mõju awaldawat.
Põhja rahwad pidasiwad niisuguseks puhastuse ajaks
suißt pööripäewa, mill jumalik walgus peaaegu ühte
lugu taewast paistis, kõige silmsamaks ajaks: nad
tuliwad nagu jumalale appi ta suure walgustamise
töös.

Germanlased pidasiwad Jaanitule kõrwal weel
teist tulest, nagu näituseks Maitulest. Meist Mai-
tuledest näeme weel selgemini tähendatud ütluse
tõsidsust. Maitulestid peeti fewade wastawõtmiseks.
1 Mail piab fewade tulema ja teda tahetakse pidu-
likult wasta wõtta. Slaawlastegi seas ei ole Mai
wastawõtmine hoopis tundmata. Petrosawodskis
elades nägin ma näituseks, kuida 1. Mail suurem
jagu linnarahwast Peterburi teele paari wersta kau-
gusele wälja rändas Maid wasta wõtma, otsegu
tuleks Mai Peterburi poolt postipoisiga sõites. Mai
tuled selle wasta puudusiwad neil. Kes aga Tartu

üliõplaste elu tunneb, tunneb ka Maitulesid. Shtulwasta esimest Maid läksiwad üliõplaste korporatsioonid losfi kiriku waremete juurde orgu ja tegiwad seal tuled ülesse. Tulede ääres lauldi ja joodi ja nooremad hüppasiwad ka läbi tule. Grimm teab, et wanemal ajal loomad läbi tule aeti, uuemal ajal astusiwad härgade ja lehmade asemele aga „rebased.“ Paganuse ajal langes esimene läbi tule aetud loom jumalatele ohwiriks; uuem aeg ohwerdas kõiki läbi tule hüppajaid Bacchusele. Esiwanemad nõudsiwad läbi tule minemisega puhastust taga: uuema aja noorus katsus katwala-Hansu teenistusesse minekut eeskujuks wõttes.

Maipidu pole iialgi meie rahwa seas enese hingenemaad pärinud, sest meie kliimas wõib 1 Mai ainult aruforral kewadele piirikiwits saada, küll aga seletab ta meile mõnda Jaanipäewa pruuki, nagu näituseks puhastust tule kaudu. Oletada sünnib, et esivanemad meilgi nagu mujal põhjamaades kessui pidul läbi tule hüppasiwad, aga aega mööda aru saades, et loodetud puhastus ainult tahmaseks saamist mälestuseks kingib, tähendatud pruugi maha jätsiwad, kuna Maipidudel ülikooli noorus tulde kargamistwalitsuse käsul alles mõne aasta eest pidi lõpetama. Muud suise pööripäewa pruukisid jälle on meie rahwas rohkem alal hoidnud kui neid enam tawalisesti Germanlaste juurest leiame. Rohkesti puutume nendega praegusel ajal weel Lätlaste seas kokku. Lätlaste Jaanitule pidamist tuleb pealegi ses tütis iseäralikult arwata, et mõni peremees mitu Jaanituld oma maa peale teeb. Aastat 20 tagasi wõis Grünhofis Miitawiligidal nagu endist Peterhofi tulepidu näha: kell oli 7,

kell 8, kell 10 Jaanituld. Üks peremees katsus Jaanitulede hulgaga teise käest võidu ära wiia.

Me jõuame lõpule. Suiſe pööripäewa pidu on peaaegu kõige Eüroopa rahwaste pidu ja ju paganufelt päritud. Niisama tunti wanemal ajal termes Eüroopas ſuiſe pööripäewa aegist tuletegemist, mis me nüüd Jaanituledeks hüüame ¹⁾). Jaanipäewa ei tohi me ſiis mingisuguks „Ceſtlaſte Jaanipäewaks“ nimetada, ehk küll tähendatud pidu tihti Ceſtlaſte Jaanipäewaks hüütakſe. Ei, ühine peaaegu kõigil Eüroopa rahwastel keſſſuine rõõmupidu jäi ajajookſul ſiin ja ſeal ikka enam moeſt ära, kuna ta meil, Lätlaſtel, Soomlaſtel j. n. e. weel oma võimufi enam jõudnud alal hoida, ehk küll uuema aja haridus oma wägewat jõudu ſiingi rohkel mõõdul tunda annud ja ühte lugu weel enam annab.

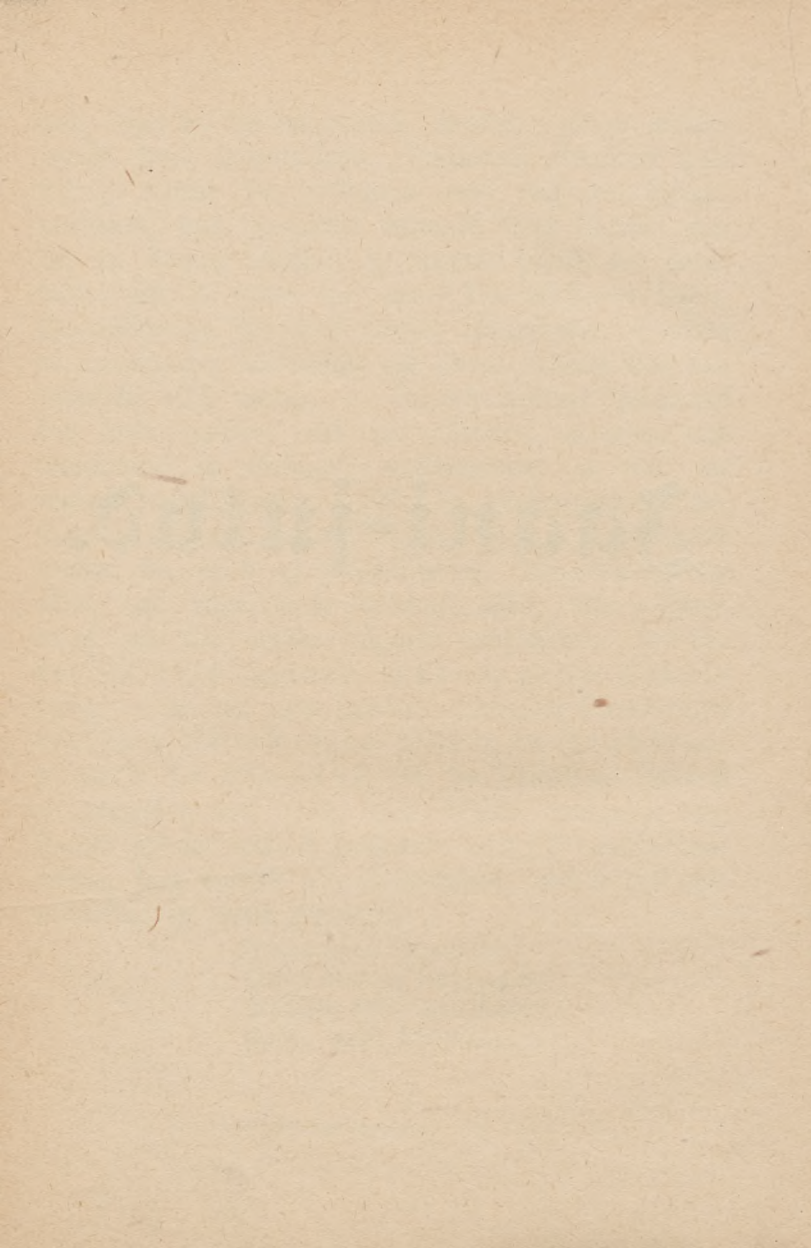
Kas piab Jaanipäew ja Jaanituli kui pagana pärandus päriſeſti kaduma? Seda ei taħa ma mitte ütelda. Kaduma piab tõeſti kõik, mis oma aja ära elanud, kaduma kõik tapluſe talgud ja põrgu pulmad, kelleks Jaanipõhtu ja Jaanituli uuemal ajal suuremalt oſalt muudetud. Seal piab wana kuningaſ alkoholi pilli oma pios ja ſunnib noori ja wanu ſelle järele tantſima. Muifine rõõmu ja lõbupidu on meie ajal mõneſti kōħas Plewna eeſlahingufi ſaanud, rõõmupidu hulluſtufe pidufi moondanud. Sarnane pidu piab muidugi hāwinema. Mis auus ja

¹⁾ Scholz, Johannisname und ſeine Bedeutung.

hea, olgu ta kas paganusest päritud, jäägu mälestuseks veel tulewikulegi. Saanituli iseenesest pole sugugi pahem kui jõulupuu oma tuhande tulega, jõulupuu, mis Saanitule wennaiks tuleb lugeda, aga kui ta kombes karstuse ja auuse piirist üle astuwad, siis ei tunne me muud kui mõõka ta kohta. Saaniõhtu ja Saanituli keskui lõbupiduna, — ilma et wanapagan nähtawalt ehk sõrme küünest kübaraga piduliste sekka astub, — tuletab ristijat Johannest kui koitu meelde, mis elu päikesele Jeesusele teed walmistab ja niisugust meeldetuletust ei wõi me sugugi pahaks pidada, kandku see meeldetuletus ka esialgulist paganuse pitsari märki küljes. Sa walguse wõidu üle wõib ju ristiinimenegi rõõmustada, kui rõõm aga ristiinimese rõõmuks jääb, otse niisama nagu me uue aasta algustki pühitseme. Kõik, kellest siis iganes wanapagana hobuse jalg — kui nii luba ütelda — Saani kombetes wälja paistab, seda põletagu Saanituli pihuks ja põrmuks, et see Saanituli Juudast ei mängiks; kõik jälle, mis ristiusu waimuga ühte sünnib ehk uut Geliast kuulutab, elagu edasi meie rahwa seas muistse aja mälestusena, mis kõlblik veel olewikule ja tulus tulewikule.

Nende piina pigistused,
Nende waewa wäsimused,
Muistised kallid mälestused
Kostku meile kustumata!

Jaani-jutud.

1. Kudas saunamees õnne leidis ja jälle õnnest ilma jäi.

A. Suurkast Wiljandist.

Korra Jaani laupäewa õhtul kadunud waesel saunamehel wafikas ära. Mees läinud otsima.

Otsinud suure hoolega, nõnda et tähelegi ei pannud, kudas ta ikka kaugemale paksu metsa sammunud. Wiimaks saanud mees ometi aru, et ta täiesti ära eksinud.

Hirmuga kadunud mees metsa mööda edasi, teadmata, kuhu. Õnne peale aga ikka edasi.

Poole öö ajal sündinud mehega imelik lugu. Korraga saanud mees kõigi loomade, lindude ja putukate keelest aru. Teadnud ka, kus kohas ta praegu on ja kus ta wafikas pöösa all magab. Näinud raha augudki ära. Ülepea teadnud mees korraga kõik maailma saladused.

Varsti mehel wafikas läes. Hakanud wafikat toju poole ajama. Rodu õue wärawas kumardanud suur haaw latwa mehe poole ja teretanud teda sahisewal äärel: „Tere, tere, rikas mees!”

Aga nii pea kui mees wärawast õue tahtnud astuda, ilmunud järsku mõisa herra mehe ette. Herra mehega pragama. Mehel olnud püksi sääred üles kääritud. Herra käskinud neid maha käärida.

Mees kuulnud hirmuga herra sõna.

Niipea kui mees pahema püksisääre maha lastnud, kukunud säält hiilgaw säde maha. See oli sõnajala õis! Herra haaranud õie piosse ja kadunud sellega nagu tina tuhka.

Reet Suurkase juust.

2. Wanatont mõisaherra näol.

3. Kadajas Noost.

Korra läinud Jaanivõse üks wana mees sõnajalgadest õnne otsima. Tall olnud lauluraamat ühes.

Mees istunud maha, pannud lauluraamatu sõnajala alla ja oodanud sõnajala õitsmist

Olnud kesköö aeg käes. Korraga hakanud sõnajalg õitsema. Üks õilme kukkunud lauluraamatu peale.

Korraga ilmunud palju rahwast, igaüks küsinud õit näha.

Wanamees ütelnud: „Wõtke raamatu pealt ja waadake!”

Reegi ei wõtnud. Igaüks palunud: — „Anna ise meie kätte!”

Wanamees ei annud aga ise.

Küll ilmunud seal herrasid ja kohtu ametnikka, kõik tahtnud õnne waadata. Kui wanamees oleks oma käega õnne neile annud, oleks õnn ära kadunud.

Selle õnnega leidis wanamees enesele kaks rahahallikat. Mlati oli tal nüüd hea õnn ja palju raha.

Korra tuli wanamees purjus peaga kõrtšist koju. Teel tuli talle mõisaherra wasta ja ütles: „Ma olen kuulnud, sull pidada hea õnn olema. Ole nii hea, näita minule ka!“

Wanamees ei aimanud midagi paha. Wõtnud raamatu taskust wälja, annud õnne oma käega mõisaherra kätte. Herra kadunud kohe kõige õnnega nagu tina tuhka.

Nii jäänud wanamees õnnest ilma. Õnne küsija ei olnud sugugi mõisaherra, waid wanatont mõisaherra näol.

3. Waimude tüli.

3. Rootslane Wõnnust.

Üks noormees juhtunud korra Mai öösel metsas nägema, kudas kaks waimu kakelnud, teine must, teine walge. Noormees wõtnud hõbesõrmuse sõrmest, pannud püsfiraua sisse ja kõmmutanud musta pihhta. Kohe kadunud must waim, ainult suitsu jäänud järele.

Walge waim pöörnud ennast nooremehe poole ja ütelnud: „Tänu sulle, noormees, sa peastsid suure waranduse kadumise käest. Waranduse pärast tuli meil wanaädelusega tüli. Hiljuti juri üks ihnus mees ära. Enne surma mattis ta oma raha maha. Mina tahtsin seda oma hoiu alla wõtta, et õigetele õnne otsijatele Mai ja Jaaniöösel wälja jagada, aga wanaädelus tahtis saaki enesele. Sest tõusis tüli.

Sa lõpetasid seda õnnelikult. Ütle nüüd, mis tänu sa nõuad. Mina olen haldjas!"

Noormees koe wasta: „Speta, kudas ma sõnajala õie wõin leida!"

Haldjas wasta: „Küll wõin õpetada, aga ära arwa, et see laste lille otsimine on. Dota Jaani õhtuni, siis mine pärast päikse weeru metsa ja korja üheksa kimpu sõnajalgu. Aga ära hirmu ega puutu kedagi, kui juhtub sõnajala põõsas midagi nägema. Too sõnajalad ilusasti koju ja puuri iga kimbu jaoks seina auk; auku pista sõnajala kimbud. Nüüd piad kuni keskööni ootama. Aga hoia, et magama ei jää. Uni tühib sind hirmsasti waewama. Wiimati tungib sulle magus lille lõhn ninasse. Siis tea, et sõnajalg õitsema hakanud. Wõta piibel, tee lahti, hoia pahe-
mas käes, paremasse aga wõta ristiga wõti. Piibel hoia sõnajala all lahti, wõtmega aga koputa sõnajala peale, kuni õis raamatu peale kukub. Aga hoia, et sa magama ei jää. Une äraajamiseks wõid kuiwi herneid süüa!"

Seda üteldes kadunud haldjas ära.

Jaaniõhtul läinudki noormees metsa sõnajalgu otsima. Küll olnud mehikesel metsas mõnda kimbatust. Kõigis sõnajala puhmastes maganud suured usfid nagu worstid feras. Noormees tahtnud neile malgaga pihta anda, aga õnneks tulnud haldja teeld meelde. Wõtnud südant, katkunud usfideft hoolimata enesele üheksa kimpu sõnajalgu, toonud koju, pannud seina waele auku.

Nüüd aga hakanud uni hullul kombel meest wae-
wama. Küll sõõnud mees herneid, nii et lõualuud

raakunud, aga seegi ei aidanud. Wiimati wõtnud nõela ja ergutanud ennast selle pistega.

Sedawiisi jõudnud kesköö kätte. Magus lille lõhn tunginud nooremehe ninasse. Uni läinud ometi hirmus wägetaks, just nagu oleks kolme wafane koti täis peas olnud. Mees ei annud ometi wõitu. Kinniste silmadega karanud ülesse, otsinud käsikaudu piibli, wõtnud wõtme, hakanud koputama.

Koputanud korra, koputanud teise, koputanud kolmandagi korra. Kolmanda korra peale hüpanud sinine üheksaleheline õis raamatu peale.

Küüd olnud uni kadunud, just nagu luuaga ära pühitud. Mehel olnud õie läbi suur tarkus täes, mõistnud kõik linnu keeled ja osanud taewa tähtede käigust tulewikku ära seletada.

Mees läinud wiimaks Soomemaale ega tulnud seal enam tagasi.

D. Mürsepa suust Wõnnu kihelkonnast.

4. Sun laenu augus.

A. Reitwelt Weelt.

Ühel peremehel kadunud Jaani laupäewa õhtul härjad ära. Peremees läinud metsa otsima, aga ei leidnud.

Wiimaks näinud, et härjad teise pere kople aia taga sõõnud. Peale selle näinud mees äristi kõik asjad ära. Näinud, kudas teise pere Rai ja tema Mari kapsta aia mulgu peal riielnud, näinud ka,

tudas Torupilli Toomas Jaanitule all olut joonud. Näinud kõik ära, mis tehtud.

Mees ei saanud ise sugugi aru, kust talle nii-
sugune vägi tulnud. Mjanud härjad koju.

Rui mees kodu püüsi sääred maha lastnud, kuku-
nud midagi sääre wahelt maha. See hiilganud
natuke.

Mees waadanud. Näinud: olnud sõnajala õis.
Nüüd saanud mees aru, mispärast ta jell õõsel kõik
ära näinud.

Mees võtnud õie, teinud väikese nahast koti ja
hoidnud õie kotiga kaenla augus. Näinud nüüd kõik
ära, mis ligidal ehk kaugel tehtud.

Wanapagan aga tulnud õit enesele nõudma. Ei
mees annud.

Wanapagan katsunud kavalust. Kutjunud meest
jõkke ujuma. Mees läinud. Wanapagan mõnda-
nud ennast aga konnaks ja warastanud seda wiisi
sõnajala õie mehe käest ära.

Mees käinud küll weel Jaani laupäewa õõsel met-
sast uut otsimas, aga ei leidnud enam.

5. Kulla terake.

D. Schantz Pootsist.

Korra kuulnud üks noormees, et Jaaniõõsel sõna-
jalad õitseda. Kuulnud ka, et kes sõnajala kätte
saab, see enesele kõik võib saada, mis ise aga iga-
nes tahab.

Noorel mehel koe kange himu sõnajala õit kätte saada. Läänud aegfasti metsa, otsinud sõnajala rikka koha üles.

Sinna läinud Saaniõhtul ja oodanud seal õie õitsemist. Oodanud tüü aega, — ei midagi.

Viimaks kell 12 ajal paistnud nagu tulesädemed mehe ees lehtedes. Noormees waadanud tüü aega seda lugu pealt. Korraga paistnud teisest kohast niisamasugune tuli filma.

Nüüd ei enam muud kui astu ligimale ja napsa üks ära.

Nii pea aga, kui ta kae õie järele sirutanud, kuulnud ta mitmesugusid hirmsaid ääli.

Mees tõmmanud õie piosse ja lipanud koju poole. Saanud mees aga metsast wälja, siis alles hakatud temaga tüffa tegema. Korra olnud suur jõgi ees, korra suur müür, korra see, korra teine takistus. Jga pidi katsutud meest hirmutada, et mees õie maha pilluks. Aga oota seni!

Mees ei kartnud aga midagi, läinud jõest läbi ja müürist üle, ülepea kõigist, mis aga ette tulnud.

Õnnelikult jõudnud mees õiega koju. Sue wärawas karjutud mehele weel takka järele: „Anna õis siia! Anna õis siia!“

Noormees läinud tuppa, waadanud õit. Ei õit enam kusagilgi, õie asemel wäike kulla terake. Selle terakese abil saanud mees aga kõik, mis soowinud, olgu raha ehk randa, olgu laasi ehk lauda.

6. Mees kotta seljas.

D. Hinkenbergr Tapalt.

Reegi nupumees läinud Jaaniöösel kella 12 ajal metsa sõnajala õit otsima. Suba mitu korda oli läinud õit tabamas, kuid ikka oli talle õnnetusi juhtunud. Õfimesel korral olivad jõed ja kraawid põigiti ees olnud, nii et metsa ligigi ei peasnud. Mees pidanud nukralt tagasi pööрма.

Mehe paha meel olnud weel suurem, kui kuulnud, et wanapagan silma moondamise abil niisugusid takistusi ette tuua. Julge edasitormaja jõuda aga alati sihile. Et edasitormaja kusahile kraawi ei kufuks, olla tarwis furnuaialt niisugusid puusärgi laua tükkisid otsida, kellel ossa auk sees. Meist laua tükkidest tulla prillid teha. Nende prillide läbi waadates saada aru, kus mets ehk mägi, kraaw ehk jõgi ees.

Mees muretsenud enesele Jaaniõhtuks niisugused prillid ja läinud õnne katsuma. Õnnelikult jõudnud sihile.

Sõnajala õis säranud mehele eemalt wasta. Mees kähmanud õis piosse ja koju poole!

Küll lipanud mees kiirelt, siiski tormanud üks mäsajas fogu põõsastikust talle järele, kiskunud sõnajala õie pioft ja prillid nina pealt.

Mees läinud pahal meelel koju. Kuulanud targematelt, mis teha, et wanapagan õit ära ei wõtaks. Rästud õis kadakapuust karki panna.

Mees teinud karbi ja uued prillid. Läinud jällegi Jaaniõhtul platsi. Saanud õie kätte, silinud koju poole.

Jällegi tabanud wanapagan mehe kinni. Ei wõinud aga enam õit ära wõtta, wõtnud selle asemel mehe kufile, wiinud oma koju. Seal pannud mehe kindlasse kohta kinni. Ei lubanud enne lahti lasta kui mees õie tema kätte annab.

Mees ei lubanud anda. Jäänud seda wiisi wangi.

Wanapagan käinud tihti kottu ära. Korra kuulnud mees nurgas kapis müdinat. Mees atwanud kapi ukse. Rapist tulnud wäike lind wälja, kes wähe ajaga suureks kottaks kasvanud. Tānanud meest, et mees teda peastnud ja lubanud mehe ära peasta. Mees istunud kotta selga, sõitnud koju.

Kodu hakanud mees nagu uut elu elama. Sõnajala õis teinud teda teistele inimestele nägemataks. Elanud nagu herra kunagi. Saanud kõik, mis süda iganes igatsenud.

Wanapagan ei käinud enam sõnajala õit nõudmas.

Korra ostnud mees enesele uued riided, wõtnud wanad seljast ära. Unustanud sõnajala õie wana kuue tasku.

Tüki aja pärast alles saanud õie kadumiseft aru. Käinud õit wõtma, ei õit enam kusagilgi. Müüd pidanud mees elupäewad waeselt surma poole saatma.

J. S o p m a n n i juust.

7. Kudas kunn õie ära wiis.

A. S u u r k a s t Wiljandist.

Korra läinud kaks julget meest sõnajala õit otsima. Tahtnud seda wiisi rikkaks saada.

Otsinud metsas ilusa, suure sõnajala pöõsa üles. Teinud sinna ligidale tubli tule üles, nii et tule läik hästi selgesti sõnajala pöõsa ära walgustanud.

Nüüd laotanud mehed walge lina ümber sõnajala pöõsa ja hakanud sõnajala õitsemist ootama. Üks lugenud piiblit, teine aga pidanud palja mõõgaga wahti.

Kui mõni hingeline pöõsa juurde oleks tulnud, pidi mõõgamees seda kohe ära tapma.

Restöö ajal ilmunud sõnajala latwa imeilusasti hiilgaw säde, mis ühe minuti ajal lina peale maha kukunud.

Kuid kärmem kui mehed õit ära wõtma olnud konn, kes pöõsast wälja karanud ja die nina otsa wõtnud.

Silmapilgul kadunud konn kõige õiega.

Reet Suurkase juust.

8. Kogemata leitud õnn.

J. P. S ö g g e l Paistu-Kaarlist.

Jaani laupäewa õhtul läks üks pois külast sugulaste juurest koju poole. Metsast läbi minnes etkis poisikene ära. Käis edasi ja tagasi, aga ei peasnud kusagile õige tee peale wälja.

Seda wiisi käies läks ta läbi sõnajala pöõsaste. Baewalt jõudis ta sõnajala pöõsastest läbi, kui ta forraga ilusale lagedale sai. Linnud hakkasiwad juba

laulma ja koidu kuma paistma. Poisi süda läks rõõmsaks, et nüüd ometi õigele teele peaseb.

Poiss ei jõudnud ometi veel kuigi kaugele, kui ju wanapagan metsast ta järele tormas, teele ette kargas ja karjus: „Sis kätte!“ Poiss pöörab eest teisale, aga wanapagan jälle ees ja hüüab uuesti: „Sis kätte!“

Poissil ei aidanud wiimaks muu nõu kui langes põlveli maha ja hakkas lugema. Luges seni kuni päike tõusis. Siis waatas uuesti enese ümber. Wana-hall ammu kadunud.

Oma wiisu wahelt leidis poiss aga ühe mustja tumeda õie, mis sõnajalgadest läbi käies wiist sinna langenud.

Poiss läks nüüd koju poole ja sai warsti õnnelikult koju. Õie läbi sai ta palju rikkust enesele.

9. Westefiwi lõnga otsas.

D. S c h a n g Pootsist.

Korra läinud üks mees Jaanibõõse sõnajala õit tooma. Näinud kaugelt, kudas õied nagu tulesädemed hiilganud.

Mees wõtnud ühe ära ja hakanud tulema. Korraga näinud: pea kohas kõlkunud willase lõnga otsas westefiwi.

Mees ei kartnud ometi kiwi. Tulnud julgesti koju. Uksel aga antud mehele niisugune lops selga, et mees nagu kuul oma naese wasta joosnud.

Pärast saanud mees õie läbi wäga rikkaks.

10. Ünn wiiskudes.

J. Kadajas Mõist.

Korra läinud üks poisj Saani laupäewa õösel sõnajala õie õitsemist waatama. Kõiksugu loomad, inimesed ja tondid läinud poisji eksitamas, aga poisj ei läinud ära.

Poisj ei näinud küll oma filmaga sõnajala õitsemist, aga ilma nägemata oli ometi õis ta wiisju sisse kukunud.

Homiku koju minnes oli tal igal pool palju õnne ees. Leidis raha ja warandust. Kõik, mis ette wõttis, läks hästi korda. Nii sai ta rikkaks meheks.

Korra puhastas ta oma jalanõusid. Nüüd nägi ta, et sõnajala õis ta wiiskudest maha kukkus ja ära kadus.

Ühtlasi kadus ka poisji õnn.

11. Põlle täis kuldraha.

D. Hingenberg Tapalt.

Tüdruk tulnud Saanipäewa õhtul heinamaalt. Tulema hakates läinud päike looja. Teerada wiinud teda paksumetsest läbi.

Tüdruk eksinud metsa ära. Ei teadnud enam, kuhu minna. Ebasõ, tagasi hulkudes näinud wiimaks puude wahelt tule kuma paistwat.

Tüdruk mõelnud: „Wist mõni Saanituli. Tartwis oset sinna wälja minna, siis ikka metsest wälja peasen!“

Läinud ligimale, näinud: tuli kess paksu metsa maas. Tule ääres istunud kolm meest. Nägude järele olnud mehed väga wanad. Suuksed ja habemed olnud pikad ja lumivalged. Kats meest istunud, kolmas aga liigutanud ühte lugu kühvliga tulb. Tuli olnud nagu suur süte hunnik.

Tüdruk läinud tule äärde ja palunud: „Lubage mulle ka tule ääres öömaja. Olen ära eksinud, ei oska enam koju minna!“

Mehed waadanud tüdruku peale. Üks küsinud: „Miks ja siis waremini ei hakanud metsast koju tulema?“

„Tüdruk wasta: „Tulen wara koju, antakse mulle malka!“

Üks wanamees wasta: „Mine julgesti koju, su kodu pole siit enam kaugel!“

Rästinud tüdrukut põlle üles tõsta ja pannud tüdrukule tulsiid süsa põlle täis. Ütelnud weel: „Hoia, et sa põlle enne ei waata ega midagi sealt kaota kui lähemasse talusse saad. Seal ongi su kodu!“ Tule ka tulewal Jaaniöösel meid waatama, kui ise footwid!“

Tüdruk läinud tänades minema. Süda olnud enesel küll hirmu täis, kartnud, et süed põlle ära põletawad.

Saanud warsti metsast wälja, jõudnud koju. Kodu hakanud põlle waatama. Põll kuldraha täis.

Saanud teine warsti mehele.

Tüdruku rahajaamise lugu hāratanud mitmegi südames himu niisamasuguse õnne osaliseks saada. Iseäranis tahtnud peremehe tütar, kus tüdruk enne

teeninud, sedawiisi rikkaks saada. Kuulanud tüdrukut äest kõik hoolega järele, kuidas see rikkaks saanud. Võtnud nõuks järgmisel Saaniõhtul ka raha saama minna. Aga mitte ühe kühwli täiega ei tahtnud ta rahul olla, waid kõige wähemalt wiis kühwlitait enesele nuiata.

Saani laupäewal läinud ta aegsasti sinna, kus rahatuli pidi ilmuma. Oodanud kuni pimedaks läinud. Siis näinudki natukesel maa peal raha tuld.

Sammunud koke sinna poole. Habenikud istunud jällegi tule ääres.

Peretütar koke ütles: „Mis te kasitead siin tule ääres külitate? Suhatage mulle parem teed koju poole!“

„Kust sina laialdualine tuleb?“ küsinud üks wanamees.

„See pole minu asi! Anna mulle mõned head kühwlitaited raha ja juhata mind koju!“ wastanud tüdruk.

Wanamees wasta. „Tead isegi, kus su kodu. Raha pole sulle tarwiski, aga eks me natuke ikka anna. Pole me kedagi ilma ära lasknud, kes meie juurde jõudnud. Aga ära enne põlle waata kui koju jõuad!“

Pannud peretütrele süsa põlle sisse.

Peretütar läinud natuke maad edasi. Hakanud siis waatama, mis põlle sees.

Näinud: süed põlles. Süed põletanud ta riided ja teda ennast tublisti ära, nii et ta suurewaewaga koju saanud.

12. Süst jülle.

J. T a m m Dudowa maakonnast Sträkowast.

Korra Jaaniõhtul näinud õitselised metsa serwa ääres mända lõhinal põlewat.

Õitselised läinud lugu waatama. Näinud: kaks meest kuuwatunud kuldraha.

Õitselised olnud kaks poisit, mõlemad aga hästi julged. Kulka raha nähes küsinud ka enestele osa.

Lahked Juudad annudki. Kumbki võtnud oma hunitust kühwliga ja wisanud poistele rüppe. Tähen-
danud aga, et enne ei tohi lahti teha kui õitsele tagasi jõudes.

Poisid ei jõudnud ometi nii kaua kannatada. Tagasi tulles lastnud tee peal rüppe alla. Leidnud raha asemel tulistid süsi rüpes. Wisanud süed kohe maha.

Ei oleks poisid enne rüppe waadanud, ei oleks raha süteks muutunud.

13. Kuuse otsas rahatuld waatamas.

J. K a d a j a s Nõost.

Jaaniõösel läinud üks mees metsa kuuse otsa läbi musta täku rangide waatama, kus wanadpoisid raha kuuwatavad. Waadanud natukesi ümber, näinud: sellesama kuuse alla tükkinud tuli ja tule ümber hakanud ühe jalaga noored herrad raha kuuwatama.

Mees hakanud noortele herradele kuuse käbisid kaela wiskama. Noored herrad kohe ütlemas: „Tule lange palawuse pärast kukuwad käbid kuuse otsast maha!“

Mees waadanud, kudas noored herrad raha kas-
tist wälja kallanud tule äärde kuiwama.

Mees wõtnud kuue seljast, ajanud suure oksa
käistest läbi, et kuub hästi laiali hoiaks ja wisanud
siis kuue kuuse otsast raha peale maha.

Seda nähes noored herrad kohe ütlema: „See on
taewa uks! Ruffus ülewelt maha! Nüüd on taewas
ilma ukseta. Lähme ruttu, saame taewa!”

Kõik noored herrad sedamaid poolteist! poolteist!
taewa poole jooksmas.

Mees kohe pui otsast maha. Palju raha oli
kuue alla jäänud. Kõik aga, mis kuue alt wälja
jäänud, oli ära kadunud. Ka suur nahkkott oli kuue
alla jäänud; seegi oli raha täis.

14. Koerad rahakasti walwamas.

M. Uija Weelt.

Üks mees tulnud Jaani laupäewa õhtul töölt
koju. Olnud ligi poole öö aeg. Uksti näinud ta
sinist tuld oma põllu aia ääres.

Näinud ligemale. Näinud: olnud rahaangu tuli.
Rahakast olnud lahti ja ajanud sinist tuld wälja, aga
kaks musta koera seisnud teine teine pool rahakasti.

Mees tahtnud kasti ära wõtta, aga koerad ei
lastnud. Küll pidanud mees nõuu, kudas raha kätte
saada: wisanud esmalt eemalt pastila nõela kasti ja
tahtnud siis raha ära wõtta, aga ei koerad lastnud.
Wisanud selle peale preesi rahakasti, — seesama lugu.
Wiimati wisanud oma raha sinna sisse, — ei pare-
mat palka ühtigi.

Sedawiisi rahakasti püüdes jõudnud homiku kätte. Kui koitma hakanud, heitnud koerad maoli rahakasti peale ja kadunud ühes rahaga maa sisse.

Mees jutustanud lugu targale. Tark wasta : „Kui sa sinna hõbewalget sisse wiskasid, siis saad selle raha ikka wiimati kätte. Nüüd piad aga 3 ööd järke mööda seda raha waatamas käima. Kui lähed, piad wilistades tagaspidi minema nii kaua kuni rahakastist ja koertest mööda. Siis pööra ümber, tule tagaspidi käies jälle tagasi. Nii käi 3 öhtut. Kolmandamal öhtul lähewad koerad rahakasti juurest ära ja sa wõid kasti enesele wõtta. Karta ei tohi sa aga midagi, muidu lähed lugu sandisti.“

Mees teinud nagu tark õpetanud. Esimesel öhtul urijenud koerad mehe tagasitulekul. Teisel öhtul haukunud juba koerad. Kolmandal öhtul hakanud koerad waljusti hulguma ja jooksnud siis metsa.

Mees wõtnud ruttu rahakasti ära ja läinud koju. Kodu leidnud kastist esmalt oma pastlanõela, preesi ja raha, nende alt aga hulga muud raha.

15. Kudas metsawaht palju raha sai.

J. K a r u Helmeft.

Korra läinud metsawaht Jaanilaupäewa öhtul metsa kõndima. Metfas näinud ta : wanapagan kuiwatanud raha.

Metsawaht wõtnud püssi, wiisanud püssi raha hunku peale.

Hunik olnud nii suur, et püss üle ei ulatanud.

Rust püis üle läinud, selle jao saanud metsawaht enesele. Ruhu püis ei ulatanud, see läinud kolinal maa alla.

Rüüd otsinud metsawaht seda raha, mis maa alla wajunud, aga ei leidnud enam.

Sest saadik saanud metsawaht rikkaks meheks. Ei ole ta furnud, siis elab ta praegu alles.

Anna Hendriksoni juust.

16. Wanamees kuiwatab kulda.

J. A. W e l t m a n n Audrust.

Wanal ajal, kui ümberkaudu Jaanituled helendunud ja noor rahwas tulewalgel lusti lõõnud, alanud ka Kirbu männikus elu. Waiuse asemel kuuldud seal maaalust müdinat, mis nagu kõue kõmin kaugele kõmanud. Taewas helkinud seal kohal, nagu oleks teegi seal Jaanituld teinud.

Wanamees kuiwatab kulda! rääkis rahwas.

Rahwa seas liikus jutt, et männikus ammuft aega üks wanamees elada, kell palju warandust olla. Igal Jaaniöösel kuiwatada wanamees seda. Enne Jaanipäewa käia wanamees suure pangea mereft wett wiimas.

Korra wõtsiwad kaks meest nõuiks wanameest Jaaniöösel waatama minna.

Mehe jõudsiwad männikusse, kus neile wäike lagedik filma paistis. Mehed jäiwad seisatama. Korraga walitses pilkane pimedus nende ümber. Waa nende jalgade all hakkas nagu kõituma.

Mehed lasksiwad endid pöösastesse pikali. Rüüd

nägiwad nad lagedal ühe suure inimese kogu seiswat. Pitsad, lumi walged juuksed katsiwad ta pead ja põlwine ulataw habe ta nägu. Reha ümber oli tall karunahk tõmmatud.

Selle peale jüüdanud suur mees haod põlema, weeretanud kolm kivi tule juurde ja pannud poti kivi peale. Siis hakanud kamaluga raha poti panema ja potis kuiwatama wõi küpsetama.

Wanamees teinud parajalt oma tööd, kui teine mees ütelnud: „Oleks see raha meie päralt.“

Sedamaid kadunud tuli ja männik jäänud päris pimedaks.

Mehed kuulnud weel nagu kõue kargatust ja katla wajumist maa põhja. Hirmuga jooksnud mehed koju poole.

Braegu on weel kess männikut aul wäikse lagediku sees olemas. Jaaniöösel olla seal wäikest walgust näha. Kes seal nüüd warandust kuiwatab, seda ei tea.

Andres Nurme juust.

17. Raha lähter.

J. Feldbach Samotrassist.

Kanapää Toomas oli waene mees. Tema mõtted aga käisiwad selle peale, kuidas ilma tööta rikkaks saada. Kord näidati talle unes, et Rõgispää kunkal paar wersta külast eemal raha maa sees olla.

Toomas koe raha otsima. Tuhnis kunka läbi, nii et ühtki kohta otsimata ei jäänud, aga mis ei ole, ei ole.

Jättis otsimise järele. Unes tuli hall mees aga Tooma juurde ja ütles: Pojake, sa himustad raha! Ära nõua seda, see ei ole sulle kasuks. Kui sa aga väga tahad, võid sa seda saada. Seda raha seal künka sees on üks lähkri täis. Seda võid Jaanilaupäeva õösel kätte saada, kui raha põleb. Ole siis julge ja mine too raha ära!"

Toomal ei olnud enam hinge rahu. Dotas pifi filmi Jaanipäeva.

Jaanipäev jõudis kätte. Kui õhtu päev looja läks, läks Toomas Nõgespää künkale.

Hinge kinni pidades ootas ta seal tule ilmumist, aga ei ühtigi. Hakkas siis mäe peal otsima. Waata imet: künka otsas oligi lähker, üsna raha täis.

Wõttis lähkri selga, läks rõõmuga koju. Must wari käis aga mehe kannul. Kodu jõudes oli mehe rahu kadunud.

Toomas jäi kohe haigeks. Haigus kippus üsna elu kallale. Wiimaks läks lugu nii hulluks, et Tooma jalgu pea juurde kisuti.

Seal ilmus wanahall jälle ja ütles Toomale: „Kus waesus, seal terwis, kus rikkus, seal haigus. Haiguse oled enesele rahaga kaasa toonud. Wii raha tagasi, siis oled terve!"

Toomas wiis raha lähkri sinna tagasi, kust leidis. Sai sedamaid terveks. Ei mõtelnudki enam selle peale, et raha jahile minna.

Lähker aga wajunud Tooma nähes maa sisse.

18. Rudas mees rikkaks sai.

L. Lepp-Wiikmann Halljalaft.

Korra läinud mees Jaani laupäewa õhtul hooste karja. Tüki aja pärast tahtnud piibu peale tuld panna, aga õnnetuseks polnud mingisugust tuleriista taskus, et oleks piibu peale tuld saanud.

Korraga näinud eemalt suurt tuld. Läinud sinna tule juurde, et piipu suitsema panna.

Tule äärde jõudes leidnud sealt mitu meest eest. Kui õitseline tuld tahtnud wõtta, ütelnud mehed: „Siin me sulle piibu peale tuld ei anna. Wii kuue hõlma sees süsa karja juurde!“

Mees kartnud esiti, et süed põletawad kuue hõlma ära. Wiimaks lasknud enesele ometigi suure labidaga süsa kuue hõlma sisse panna. Läinud hooste juurde, pillanud süed sinna maha. Tahtnud ise tuld teha. Aga nii pea kui süed maha pillunud, olnud süed kadunud.

Mees läinud uuesti süte järele. Jällegi seesama lugu. Maha pannes kadunud süed suutumaks ära.

Mees kolmat korda süsa tooma. Ütelnud ise: „Mis tuli see teil on, et see minu käest ikka ära kaob!“

Mehed karanud tule äärest üles ja hakanud teda tuletukkidega pilluma.

Mees jooksu. Teised ta kannul. Loopinud nii palju tuletukka ta järele, et kui karjane wiimaks jooksjast wäsinud ja pikali kukunud, ta üsna süte alla jäänud.

Wiimaks laulnud fuff. Rohe kadunud mehed kõige jütega ära.

Mees tõusnud maast ülesse. Olnud nii hirmu täis, et karja ette võtnud ja koju läinud.

Siis läinud targa juurde küsima, mis see lugu tähendada.

Tark wasta: „Mine sinna waatama, kuhu ja süsa maha pillusid. Küll sa näed, sa leiad raha!”

Mees läinud waatama. Igas kohas, kuhu ta süsa maha pannud, leidnud ta suured raha hunikud. Seal, kuhu ta pikali kukunud, leidnud ta kõige suurema raha huniku.

Mees saanud jeda wiisi rikkaks meheks. Ei ole ta weel ära surunud, siis piab ta praegu alles raha huniku juures aru.

19. Rudas mees poole aastat magas.

A. Kuldsaar Sõrwest.

Ühel Jaanipäewa laupäewa õhtul läinud üks mees üksi kõrtsist koju. Tee käinud läbi paksu metsa. Metsas eksinud mees ära ega teadnud enam kuhugile minna.

Korraga kuuleb mees metsast ilusat laulu ja mängu häält. Mees jääb kuulama. Uuesti kõlab ilus laulu hää. l.

Mees koke sinna poole sammuma. Räib poole wersta ära, näeb enese ees toreda lossi ilutuledes.

Mees jäänud ühe pöösa warjule seisma, et sealt waadata, mis lossis tehafe.

Korraga tulnud lossist üks piduline mehe juurde, wiinud mehe lossi ja ütelnud, et nad pulme piawad.

Mees läinud ilma wasta panemata pulma. Siin

olnud kõitsugu söömad ja joomad. Tantsitud ja mängitud mis kōle.

Mees söönud ja joonud, mis süda kutsunud. Viimaks jäänud ta õige winti ja uinunud magama.

Kui mees jälle ärkanud, leidnud ta lume maast, Lõssi polnud enam kufagilgi näha. Toreda tooli asemel, kelle peal ta istunud, olnud ainult kuitwanu d kuuse känd.

M. Kivisaare juust Sõrwest

20. Ebawere mäe linn.

D. S. Müntner.

Üks noormees oli kuulnud, et Ebawere mäes piab linn olema ja kes seitsmel Jaaniöööl sinna mäele läheb, saab sinna linna.

Noormees käis kuus Jaaniööd järjestikku seal mäel. Kui ta seitsmendal Jaaniööl sinna mäele läks, ei näinud ta enam metsa, waid tore linn paistis talle wasta, just nagu maa seest wälja kaswanud.

Sirged uulitsad, kõrged majad, toredad poed paistiswad noorele mehele filma. Mehed toredas riides kõndiswad uulitsatel ja tuled põlesiwad särades nagu pühade ajal.

Noormees kõndis mõned korrad rahwa seas edasi, tagasi. Läks wiimaks ühte poodi, kust ta head saapad odawa hinna eest enesele ostis.

Õpeks pööris ta linnast wälja. Tagasi waadates ei näinud ta enam linna ega tulefid, waid mägi ja mets mustas talle sealt wasta, kus mõne minuti eest linn toreduses hiilgas.

21. Jaani-kirik.

H. Laurson Kuremaalt.

Lüua wallas Andi talu maa sees on üks väike orukene, mis „Jaani oiduks“ hüütakse.

Wanal ajal seisnud seal üks kirik, nimega „Jaani kirik.“ Korra Sumalateenistuse ajal langenud see kirik aga ühes õpetaja ja kogudusega maa alla.

Seal orukeses on veel praegugi suure kiriku, käärkambri ja koori ase näha.

Kes Jaaniööse üksi „Jaani oitu“ läheb, see kuulab seal selgesti koguduse laulu.

22. Jaaniusfikene.

D. Schanz Pootsist.

Ennemuiste olnud waenelaps. Polnud teisel isa ega ema, õde ega wenda. Elanud ainu üksi nagu lind ilma hoolekandjata.

Jaanipäewa õhtul istunud ta üksi nurmel ja nutnud suure häälega. Midagi polnud suhu pista. Röht teinud kurja kujukast ja ajanud filmad wett tilkuma. Hell emakene ja hea isa tulnud lapsele meelde ja nende peale mõteldes woolanud lapsel palju pisaraid filmist.

Korraga aga roomanud rohust väike usfikene wälja, roomanud waeselapse ette. Sga pisar, mis waeselapse filmist langenud, saanud nüüd hiilgawaks helmeks, nii et maa tihedalt hõbetähkestega kaetud olnud.

Viimaks tulnud veel mitu usfikest wälja. Sga üks saanud ühe helme enesele peaehteks.

Nii saanud Jaaniusfikene oma hiilguse waeselapse filmapisaratest.

23. Näki-neiu laulmine.

S. Freimann Sehtsest.

Korra käinud üks noormees Nite järve ääres. Järv olnud kerge uduga kaetud, nii et ühelt poolt äärest teist äärt näha ei võinud.

Korraga kostnud ilus laulu hääl nooremehel kõrva.

Noormees jäänud vaatama ja kuulama, aga ei näinud kedagi. Kaunis laul kõlanud edasi. Häälest võinud aru saada, et laulja naesterahvas on.

Varsti solisenud järves veesi ja ka väike paat tulnud udu seest nähtavale. Paadis istunud ilus, noor neiu ja laulnud. Suhtunud oma paadi otsekohse kalda poole, just sinna, kus noormees seisnud.

Üsna kalda ligidal jätnud ta paadi waikele wee pinnale seisu, pannud möla käest ära ja laulnud edasi, nii et mäed ja metsad wasta kajanud.

Neiu laul olnud ära rääkimata kena, wahel lustilik, wahel jälle kurw ja hale, nii et südame tahtnud seest wälja kiskuda.

Smestanud noormees kuulanud ja waadanud seda kõi sõnalausumata pealt. Nii ilusat laulu ei olnud ta eluajalgi weel kuulnud ega nii ilusat neiu weel näinud.

Nii läinud tükk aega mööda. Neiu laulnud ühtesoodu edasi.

Korraga kostnud kufagilt kuke kesköö laul. Neiu jätnud koke laulu katki, wõtnud mölad kätte ja sõudnud tulnud teed tagasi.

Kui paat nooremehel filmist kadunud, siis paistnud weel tükk aega kesk järwe nagu kuu walgus läbi udu. Alles homiku eel kadunud see walgus ära.

Pärast rääkinud noormees seda lugu mitmele teisele.

Rõik arwanud, et neiu keegi mu ei wõinud olla kui näkk oma petise lauluga.

Seft ajast saadik kadunud selle nooremehe südame rahu ära. Kena neiu ja neiu laul seisnud ööd ja päewad ta meeles. Enamisti iga õhtu läinud noormees korraks järwe äärde, wähest üksi, wähest sõpradega seltsis, aga ei saanud neiu enam näha.

Seda wiisi läinud aasta mööda. Jälle jõudnud Jaaniõhtu kätte. Jaaniõhtul läinud noormees jälle selle järwe äärde, aga läinud ka igawesti. Ei tulnud enam iialgi tagasi.

24. Näki-neiu ennast pejemas.

D. H i n g e n b e r g Tapalt.

Keegi noormees saanud wanemate inimeste käest teada, et näki-neiu endid Jaanipäewa homikul näidata. Noormees wõttis warsti nõuiks waatama minna.

Jaanipäewa homikul koidu ajal Jaanitulelt tulles läks noormees kohe jõe äärde. Jäi sinna patšu pöösa warju näki-neiu tulekut ootama. Pea aga läksiwad nooremehe filmad kinni.

Korraga kostis talle nagu ingli laulu hääl kõrwu. Ta pidi üles tõusma, kuid kuulis jõe pool sulpsatamist ja laulu waikimist. Ei näinud enam muud kui wee wirtwendamist laia kivi ääres.

Sai warsti aru, et näki-neiu seal olnud, aga mis see enam aitas! Ervõstis ennast sellega, et tulewal aastal tõesti näha saab.

Wiimaks jõudis järgmine Jaanipäew kätte. Jällegi läks noormees jõe kaldale. Küll piinas uni noort-

meest, aga ei see annud enam unele võimust. Suba tõusivad esimised päikese kiired. Korraga sundis tasane solin noortmeest jõe poole vaatama.

Oh imet, mis ta nägi! Laial kiivil istus imeilus näki-neiu ja pefi kullakarwalist käherrjuustega pead. Määris seebiga nii juuksid, et wahu tüfid kaugele kufusiwad. Siis kastis jälle juuksed wette.

Imeilusa neiu nägemine tegi nooremehe üsna uimaseks. Waatas neiu iludust, nii et filmad üsna tahtsiwad kustuda. Niiud wõttis neiu kuldse kammi ja hakkas pead sugema. Siis pani kammi kiwi otja ja hakkas juuksid patfi palmitsema.

Niiud ei wõinud noormees ennast enam pidada. Tahtis näki-neiuga mõned sõnad kõneleda. Astus põõsa warjult lagedale. Niipea kui neiu noortmeest filmas, kadus ta filjatades laenetesse.

Wefiste filmadega jäi noormees järele vaatama. Nägi ometi, et näki-neiu seebi ja kammi kiwi otja unustanud. Tahtis seepi ja kammi enesele mälestuseks wõtta. Ujus kiwi juurde.

Niipea aga kui kae kammi järele sirutas, libises see eest wette.

Niiud wõtnud noormees nõuiks seebitükki õige hoolega püüda. Püüdnudki piosse. Hakanud waatama: pios polnud muud kui wäike tükk muda.

Ujunud kurtwa meelega kaldale. Näki-neiu kuju seisnud tall öösel ja päewal filma ees.

Küll käinud edespidi küll Jaanipäewa, küll muudel homikutel jõe ääres, et ehk näki-neiud weel näha saaks. Pole aga enam millalgi näinud.

Noormees jäänud igatsedes just nagu surma kut-

fariks, pole tall enam söök ega jook alla läinud. Viimaks leitud ta riided jõe kaldalt, teda ennast pole aga keegi peale selle näinud. Wist oli ta näki-neiu juures enesele eluaseme leidnud.

J. Sopmanni suust.

25. Jaaniõhtused juhtumised.

P. Rootslane Wönnust.

Põlwa kihelkonnas on üks väike järw. Korra juhtunud üks õitseline Jaaniõhtul järwe ligi. Teinud sinna tule üles ja istunud tule ääres.

Õksti hakanud järwe pind liikumama. Sinises riides preili tulnud järwest wälja ja hakanud kannelt mängima. Mängu peale hakanud ka teisi inimesi sinna tulema.

Rui õitseline wiimaks ära tahtnud minna, näinud ta, et ta surnud isa ja emagi järwest wälja tulnud. Õitseline tahtnud suure hirmuga jooksmas panna, aga enne kui ta paar sammu saanud joosta, olnud isa seal ja küsinud: „Kudas nüüd ses külas ka elu on, kus mina enne elasin?“

Poeg wastanud: „Hoopis teine kui sinu ajal. Nüüd pole enam ühte majagi, mis nii oleks nagu sinu ajal!“

Ajanud weel paljugi juttu.

Pärast kui isa tahtnud ära minna, küsinud poeg, kudas isal wõimalik maa peale tagasi tulla ja pealegi weel weest.

„See on meil prii öö wabalt ilma peal tõndida ja olla, kus tahame!“ ütelnud isa.

Annud pojale selle peale weel hõberaha. Siis kadunud kõik jälle ära.

Poiss läinud koju, aga ei rääkinud sest leiuist kellegile.

Pärast läinud poiss laadale. Ostnud seal liht ja teist. Isa antud hõberaha tulnud aga alati tagasi, niipea kui seda asjade eest oli wälja annud.

Poiss ostnud weel paljugi, raha tulnud talle alati tasku tagasi.

Seda wiisi saanud poiss mõne aastaga päris rikkaks meheks.

Kui ta seitse aastat seda wiisi toredal kombel oli elanud, kadunud ta äkisti ühel Saaniöösel ära. Kuhu ta jäänud, ei teadnud keegi.

Ühe Põlwa kihelkonna mehe suust.

Lõpusõna.

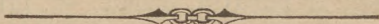
Seega olen lugijaid tähtsamate Saaniöö ja Saanipäewa pruutide kirjeldusega ja Saanijuttudega tutvustanud. Kirjeldusest paistab tihti nii wälja, nagu walitseksiwad sarnased kombad mõnes maakonnas alles praegu ehk nagu saadaksiwad sarnased tembud tõesti nii- ja niisugust kasu. Nii ei ole ometi lugu. Kirjeldus katsub ainult rahwa arwamist esitada, mitte aga asja tõepäralist loomu, ja sarnane rahwa arwaminegi on kaunis aruldaseks jäänud, leidub weel

ainult kufagil wähem haritud nurgas, kuna ennemalt niisugusid tembutusi üliüldisemalt usuti ja pruukisid koguni laialt peeti.

Tähtsamad trükitud abinõuud selle raamatu kirjutamisel olivad: Wiedemanni „Aus dem inneren und äusseren Leben“, Holzmayeri „Osiliana“, Boecleri „Der Christen abergläubische Gebräuche“, Jungi „Kodumaalt nr. 6“, ja „Olewiku Lijas 1887“ Riomari kirjutus. Kende tähtsamate hallikate kõrwal leidub aineid weel mitmes muus raamatus. Käsitirjalisi tähtsamaid aineid on järgmised forjajad kirja pannud: D. Bruhl, J. Lilienbach ja T. Lepp-Wiikmann Halljalast, D. Hingenberg, J. Ekemann, J. Neublau, J. Freimann ja K. Kuusik Amblast, J. Proosis Nigulast, A. Keiman Hanilast, J. Wahe Kassaaarest, A. Wiikberg Mikklist, J. Reitwelt ja M. Mija Weelt, D. Schanz Pootsist, J. Kangur Saardest, H. Reissar ja H. Sulsenberg Hallistest, G. Rikberg Karksist, J. P. Söggel Paistust, H. Pöder ja A. Suurkast Wiljandist, H. Jaansen W. Tenasilmast, J. Laarmann Rõpust, A. Parts Tartwastust, J. A. Weltmann Kolgast, J. Keller Pillistwerest J. Meltsov Wõrust, J. Kadajas Rõost, J. P. Rootslane Wõnnust, J. Tamm Sträkowast j. n. e.

Leiab lugija raamatust mõne Jaaniöö wõi Jaani-päewa priugi puuduwat, olgu hea ja kirjutagu üles.

Raamatu kirjutaja.

Sisu.

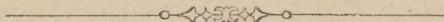
A. Arutused.

I. Jaanidele.	3
II. Jaaniöö	7
III. Jaanituli	12
IV. Rudas karja õnne kätte saada	20
V. Jaanipäewa tähtsus põllu- ja majapidamise kohta	26
VI. Rudas tulevast peigu ehk pruuti näha	31
VII. Rudas suurt warandust kätte saada.	37
VIII. Mill võib näkki näha	45
IX. Sõnajala õis	49
X. Mispärast Jaanipäewa nii tähtsaks peetakse	64

B. Jutud.

1. Rudas saunamees õnne leidis	81
2. Wanatont mõisaherra näol	82
3. Waimude tüli	83
4. Õnn kaenlu augus	85
5. Kulla terake	86
6. Mees kotta seljas	88

7. Rudas konn öie ära wiis	89
8. Rogemata leitud õnn	90
9. Beskikiwi lõnga otjas	91
10. Õnn wiiskudes	92
11. Põlle täis kuldraha	92
12. Süsi sülle	95
13. Kuuse otjas rahatuld vaatamas	95
14. Koerad rahakasti walwamas	96
15. Rudas metjawahd palju raha sai	97
16. Wanamees kuiwatab kulda	98
17. Raha lähker	99
18. Rudas mees rikkaks sai	101
19. Rudas mees poole aastat magas	102
20. Ebawere mäe linn	103
21. Jaani-kirik	104
22. Jaaniusfikene	104
23. Näki-neiu laulmine	105
24. Näki-neiu ennast pesemas	106
25. Jaaniõhtused juhtumised	108
Lõpufõna.	

Kõidetud 12.mail 1930.

